

10

Samen dansen in de regen

10 jaar Vereniging BoerenNatuur

boerenatuur

10

Samen dansen in de regen

10 jaar Vereniging BoerenNatuur

Inhoud

VOORWOORD

Samen dansen in de regen!

4

10 jaar BoerenNatuur:
hoe het begon

6

MARIJE KLEVER IN GESPREK MET
PIETER GRINWIS
'Natuur en Landbouw horen
bij elkaar'

10

UITGELICHT
Spotvogel

15

Fris en groen in het ANLb

16

GEZICHTEN VAN DE BOERENNATUUR
Klaas de Mik

20

Mijlpalen BoerenNatuur

22

Elk jaar meer inzet en
meer ANLb

24

'Agrarisch natuurbeheer werkt
meer vanuit motivatie'

26

GEZICHTEN VAN DE BOERENNATUUR
Martine Bijman

30

UITGELICHT
10 ANLb-pakketten

32

Beslisboom, welke doelsoort
ben jij?

34

Van nice-to-have naar
must-have

38

PRAATPLAAT
Wat is ANLb?

44

GEZICHTEN VAN DE BOERENNATUUR
Mellany Klompe

46

UITGELICHT
10 boeren

48

Felicities van minister
Jaimi van Essen (LVVN)

51

UITGELICHT
Gele kwikstaart

55

Data: de stille motor achter
agrarisch natuurbeheer

56

Metten om te verbeteren

60

UITGELICHT
10 doelsoorten

64

GEZICHTEN VAN DE BOERENNATUUR:
Harm Kossen

66

BoerenNatuur en collectieven
bouwen aan een sterke
toekomst

68

INFOGRAPHIC
Resultaten van 10 jaar agrarisch
natuur- en landschapsbeheer

70

Toekomstwensen aan de agrarische
collectieven

31, 52, 53

Colofon

72

VOORWOORD

Samen dansen in de regen!

Marije Klever (links) en Evelien Verbij

Ken je dat, dat je jezelf wijsmaakt dat het even een drukke periode is en dat het straks weer rustiger wordt? Dat is natuurlijk nooit echt zo. En dat geldt zeker voor de afgelopen 10 jaar van de vereniging BoerenNatuur, de vereniging van de agrarische collectieven. BoerenNatuur is de afgelopen jaren continu in ontwikkeling geweest en heeft nog niet echt rustige tijden gekend. Ergens gelukkig maar, want anders hadden we ook niet gestaan waar we nu staan. Wel is het belangrijk dat we het grote plaatje blijven zien én ook plezier blijven hebben in de dynamiek die al deze ontwikkelingen met zich meebrengen.

En dat plezier hebben we. In het begin, toen er bij BoerenNatuur slechts vier mensen werkten, en de collectieven werden opgezet, konden we ons nog niet voorstellen wat voor organisatie, de collectieven en de vereniging BoerenNatuur, er nu zou staan. Alles moest worden uitgedacht, opgezet en werkend worden gemaakt in

de praktijk. Ook een keuze voor het aanschaffen en uitbouwen van een eigen ICT-systeem, dat nu SCAN ICT heet (en binnenkort een nieuwe naam krijgt trouwens) is in die tijd gemaakt. Het zijn dat soort keuzes geweest die ervoor hebben gezorgd dat er een fundament is gelegd om op door te kunnen bouwen. Ook toen was het spannend hoe de toekomst er uit zou zien, en of al die wilde plannen tot uitvoering zouden komen. Veel is gelukt, niet alles natuurlijk, soms voelde het als een chaotische reis, maar we zijn wel veel verder gekomen in die tien jaar.

Soms zie je alleen dat je verder bent gekomen als je achteromkijkt. Stapjes in het moment lijken vaak klein of voelen soms zelfs als achteruitboeren. Als directeur en voorzitter mogen wij vaak op verschillende podia het verhaal van BoerenNatuur vertellen, over hoe we zijn ontstaan, zijn gegroeid tot wat we nu zijn, en hoe we op dit moment volop in ontwikkeling

zijn en onze potentie verder uitbouwen. Daarbij is het ontzettend motiverend dat de wereld er letterlijk anders uitziet door het werk dat we samendoen, en dat het landschap wordt verrijkt door de stappen die de agrarische collectieven met hun ruim 13.000 deelnemers zetten. Al die heggen, hagen en poelen, de vogelakkers, de grote toename in kruidenrijkgrasland en plasdrassen, en nog heel veel meer. Allemaal om een betere habitatkwaliteit te realiseren voor de soorten die wij beschermen in en op ons boerenland.

Wat ons werk nog leuker maakt is dat we gesteund worden door onze partners: zowel aan de landbouw- als aan de natuurlandbouw; als bij de overheid en in de politiek; en aan de private kant door zowel ngo's als bedrijfsleven. Bij het vertellen van het verhaal van BoerenNatuur houden we dat in ons achterhoofd: we maken impact in het

landschap, worden breed gesteund en kunnen, willen en moeten in de toekomst nog meer betekenen. Want we zijn er nog lang niet!

Met trots kijken we achterom maar ook vooruit, want gelukkig blijft het nog even onrustig en willen we nog vele stappen met elkaar zetten. Het werk bij BoerenNatuur draait niet om wachten tot de storm voorbij is, maar om leren dansen in de regen, en genieten van de reis die we met elkaar maken! ■

Marije Klever (Voorzitter BoerenNatuur)
& Evelien Verbij (Directeur BoerenNatuur)

10 jaar BoerenNatuur: hoe het begon

BoerenNatuur is de landelijke vereniging van agrarische collectieven met een volwassen werkorganisatie van meer dan twintig medewerkers, uiteenlopende expertises en een stevig netwerk binnen landbouw, natuurbeheer en overheid. Maar achter die professionele structuur schuilt een geschiedenis van pionieren, experimenteren en samenwerken. Een terugblik.

Agrarisch natuurbeheer begon vanaf 1975 toen het besef groeide dat landbouw niet alleen voedsel produceert, maar ook grote impact heeft op biodiversiteit, landschap en waterkwaliteit. Vanuit Europa moest Nederland ook voldoen aan regelgeving om kwetsbare soorten en leefgebieden beter te beschermen. Eerst waren boeren individueel bezig, vanaf de jaren tachtig gingen ze zich op steeds meer plaatsen verenigen in agrarische natuurverenigingen (ANV's) om bijvoorbeeld weidevogels te beschermen, sloten natuurvriendelijk te beheren en akkerranden in te richten. Ze kregen een vergoeding voor de gedeerde inkomsten of een onkostenvergoeding voor extra werkzaamheden. Dit agrarisch natuurbeheer werd vooral geregeld via individuele contracten tussen boeren en de overheid.

Met ongeveer 18.000 individuele contracten liep dat systeem vast, omdat de administratie te groot werd en de uitvoeringskosten enorm waren. Bijna 40 procent van het budget voor agrarisch natuurbeheer ging op aan transactiekosten. Uit ecologisch onderzoek van Wageningen University & Research in 2013 bleek ook nog eens dat ondanks al die grote investeringen de ecologische effecten van het agrarisch natuurbeheer beperkt waren. Ook liet onderzoek zien dat voor beheer op grotere schaal in een landschap en voor perceel overstijgend beheer regie van een gebiedsregisseur noodzakelijk was. Daarom werd gekozen voor een fundamentele stelselwijziging. In plaats van individuele boerencontracten, zouden collectieven voortaan verantwoordelijk worden voor de uitvoering van agrarisch natuur- en landschapsbeheer.

De pilotfase

Nog voordat het huidige stelsel officieel van start ging, werd in verschillende regio's geëxperimenteerd met pilots. In Groningen, Friesland, Noord-Holland en de Achterhoek onderzochten de eerste collectieven hoe een collectieve aanpak in de praktijk zou kunnen werken. Henk Smith, tegenwoordig lid van het dagelijks bestuur van BoerenNatuur, was vanaf het begin betrokken bij de pilots via het Groningse collectief ANOG. "Door te werken met een groep boeren keken we hoe we via

stuuringskracht doelen konden bereiken in een gebied", vertelt hij. "Waar het ministerie eerst vooral een pilot op papier wilde hebben, werkten wij vooral in de praktijk." Die praktijkgerichte aanpak bleek cruciaal. De pilots onderzochten niet alleen hoe boeren beter konden samenwerken, maar ook hoe maatregelen effectiever konden worden uitgevoerd.

Smith herinnert zich hoe snel de ontwikkelingen gingen. "Na een jaar in de uitvoering van de pilots bleek er meer behoefte aan informatie uit de pilots te zijn en kwam er meer. Jan-Gerrit Deelen was namens het ministerie van landbouw actief in Den Haag en Brussel geweest om ruimte te vragen voor een collectieve aanpak van agrarisch natuurbeheer. Die ruimte werd gemaakt in de Brussels regelgeving. Toen moest alles ineens snel opgeschaald worden, want we gingen het echt doen."

ANOG ontwikkelde samen met Crop-R en Dacom een eerste digitale applicatie met Geo-GIS data. Dat systeem vormde later de basis voor SCAN-ICT, het digitale systeem van BoerenNatuur, waarmee collectieven beheermaatregelen intekenen, gegevens beheren en subsidies verantwoorden en hun deelnemers uitbetalen. "Met enkele tienduizenden euro's zetten we een systeem neer dat uiteindelijk landelijk werd uitgerold."

Henk Smith

De experimenteerfase met de pilots gaf ruimte om te testen, te leren en fouten te maken. Maar er was ook spanning, volgens Smith. "Sommige provincies waren terughoudend omdat zij voor hun gevoel grip verloren op de directe uitvoering in het veld met agrarische natuurverenigingen en daarmee het gevoel van regie kwijtraakten."

Astrid Manhoudt

De SCAN fase

Om het nieuwe collectieve stelsel vorm te geven werd in 2014 de Stichting Collectief Agrarisch Natuurbeheer (SCAN) opgericht. SCAN moest de ANV's in de overgang naar het nieuwe stelsel begeleiden en zorgde voor landelijke ondersteuning. Astrid Manhoudt, nu beleidsadviseur bij BoerenNatuur, was vanaf het begin betrokken bij de oprichting. "We vormden een projectteam dat de oprichting voorbereidde. Vanuit verschillende regionale koepels zaten mensen aan tafel. Ik werkte namens Veelzijdig Boerenland nauw samen met het ministerie, RVO en BIJ12."

De uitdaging was groot. De collectieven bestonden immers nog nauwelijks, gaat ze verder. "We moesten met elkaar bedenken hoe collectieven eruit moesten zien, hoe gebiedsaanvragen werkten en hoe de

verantwoording van agrarisch natuurbeheer georganiseerd moest worden."

SCAN ontwikkelde een kwaliteitshandboek voor certificering en stelde protocollen op voor beheer en monitoring van soorten. Ook professionalisering kreeg veel aandacht: gebiedscoördinatoren en besturen leerden werken in een compleet nieuw systeem. De overgang van pilots naar beleid verliep intensief, aldus Manhoudt. "Het was behoorlijk doorbuffelen. Ik heb zelfs geholpen met het uitwerken van het beleid voor Brussel." En in 2016 was het zover. Het collectieve stelsel voor Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) ging officieel van start, SCAN werd opgeheven en de collectieven richtten zelf hun eigen vereniging BoerenNatuur op.

De BoerenNatuur fase

Volgens directeur Evelien Verbij was de beginperiode van BoerenNatuur vooral een zoektocht. "We moesten echt ontdekken hoe het systeem werkte." Veel collectieven moesten zichzelf opnieuw uitvinden. Moesten ze personeel aannemen? Hoe organiseer je bestuur, administratie en ecologische kennis? Was het systeem wel toekomstbestendig? De focus lag in die eerste periode dan ook echt op het bestaansrecht van de collectieven.

De samenwerking verliep aanvankelijk informeel, herinnert Verbij zich. "Het was een

klein netwerk van mensen die snel met elkaar konden schakelen," vertelt ze. "Dat informele karakter heeft ons enorm geholpen. Het ANLb is immers gebaseerd op vertrouwen." Die basis van de collectieve aanpak bleek een groot verschil te maken. "Voorheen kreeg een boer een brief van het ministerie als een natuurbeheermaatregel niet goed was ingevuld," zegt Smith. "Nu gaat het gesprek via collectieven. Samen zoek je naar een oplossing die redelijk is voor iedereen."

Professionalisering en groei

In 2019 volgde een belangrijk moment: uit de eerste evaluaties bleek dat het collectieve stelsel werkte. Europese audits bevestigden bovendien dat het ANLb stevig genoeg georganiseerd was. Daarmee brak een nieuwe fase aan. De eerste GLB-periode (2016-2022)

Evelien Verbij

stond vooral in het teken van opbouw en inrichting. In de huidige GLB-periode (2023-2028) is de aandacht verschoven naar lerend beheer, doorontwikkelen van de beheermonitoring en verdere professionalisering van de collectieven, zowel de besturen als de werkorganisaties. Ook de inhoud is verbreed. Waar de focus eerst lag op habitats voor 68 doelsoorten uit de Vogel- en Habitatrichtlijnen, kwamen later waterkwaliteit, klimaat en natuurinclusieve landbouw erbij. BoerenNatuur groeide mee. Inmiddels ondersteunt de vereniging collectieven niet alleen met SCAN-ICT en alles omtrent de regeling ANLb, maar ook met kennisontwikkeling, monitoring en strategie.

Dat vraagt om duidelijke spelregels, stelt Verbij. “Hoe groter het netwerk, hoe belangrijker het wordt om goed samen te werken. Informeel werken is niet meer voldoende.” En dat vraagt soms ook om lastige keuzes. Niet al het geld gaat rechtstreeks naar beheermaatregelen op het land, een deel wordt geïnvesteerd in organisatie, monitoring en professionalisering. “We krijgen wel eens vragen of investeren in professionalisering niet zonde is van de subsidie,” zegt Verbij. “Maar juist een goede organisatie is essentieel voor de lange termijn. Hoe groter de budgetten worden, hoe beter je moet laten zien wat je ermee doet. We zitten nu middenin die cultuurverandering.”

Meer ecologie, meer kwaliteit

In tien jaar heeft BoerenNatuur veel bereikt, maar de uitdagingen zijn nog groot. De biodiversiteit staat nog altijd onder druk. Toch zijn er volgens Astrid Manhoudt duidelijke positieve signalen. “De ecologische evaluatie van vorig jaar laat zien dat de achteruitgang van de natuur binnen ANLb-gebieden minder groot is dan daarbuiten. Dat betekent dat het beheer effect heeft.”

Nu is de volgende stap volgens Manhoudt om vooral ecologisch sterker worden. “We varen soms nog te veel op boerenwijsheid en pragmatisme. Dat heeft ons ver gebracht, maar nu moet ecologische kennis meer de boventoon gaan voeren.” Ze vindt dan ook dat elk collectief minimaal één goede ecooloog in dienst zou moeten hebben en een actuele beheerstrategie. “We krijgen steeds meer geld en verantwoordelijkheid, dus moeten we ook kwaliteit leveren.”

Die ontwikkeling ziet ook Smith. “In het begin hadden we vooral een landbouwpet op,” zegt hij. “Maar we zijn er steeds beter in geslaagd om ecologie in onze organisatie in te bedden. We zijn nu een agrarische ledenorganisatie met een ecologisch hart. Die positie is redelijk uniek. Dat is de kracht van BoerenNatuur.”

De toekomst: van perceel naar landschap

Terwijl BoerenNatuur haar eerste tien jaar afrondt, kijkt de vereniging alweer vooruit naar de volgende fase. In de volgende GLB-periode (2029-2034) ligt de focus op verdere groei van systeemgericht denken in een gebiedsgerichte aanpak. “We gaan meer kijken naar landschappen, en daarbij is afstemming met je burens, terreinbeheerders en partners heel belangrijk. Collectieven en deelnemende boeren moeten weer hun blik verruimen. Dat vraagt wat van je. Dat betekent dat we het huidige instrument ANLb moeten doorontwikkelen maar ook dat we nieuwe instrumenten moeten gaan gebruiken”, aldus Verbij. “In het programma Meer boeren natuur kijken we hoe meer instrumenten kunnen inzetten en hoe we ander maatschappelijk en privaat geld erbij kunnen betrekken. De complexiteit neemt toe, hoe gaan we het op een goede manier organiseren? Daarbij is voor ons essentieel om de grote hoeveelheid passie en trots bij onze boeren en de collectieven vast te houden en uit te bouwen. Zodat de boeren natuur van Nederland nog mooier en diverser wordt.” ■

'Natuur en landbouw horen bij elkaar'

MARIJE KLEVER IN GESPREK
MET PIETER GRINWIS

Als hij boer zou zijn, zou Pieter Grinwis direct meedoen aan het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb). Niet voor niets steekt hij in de Tweede Kamer nadrukkelijk zijn nek uit voor agrarisch natuurbeheer. In een gesprek met Marije Klever vertelt hij waarom het onderwerp hem zo na aan het hart ligt en welke kansen hij ziet voor de toekomst van BoerenNatuur en de agrarische collectieven.

Marije Klever

Agrarisch natuurbeheer ligt al van oudsher dicht bij Grinwis, sinds 2021 Kamerlid voor de ChristenUnie. Hij groeide op een akkerbouwbedrijf op de Kop van Goeree op, en zag van dichtbij hoe landbouw en natuur steeds vaker tegenover elkaar kwamen te staan. Landbouwgrond werd onteigend om natuur te realiseren, zonder rol voor de boer. Die ervaring heeft zijn visie op landbouw en natuurbeheer helpen vormen.

Boeren als beheerder van het landschap

Klever: “Waarom ben je in de Tweede Kamer zo actief met agrarisch natuurbeheer aan de slag gegaan?”

Grinwis: “Omdat ik ervan overtuigd ben dat landbouw en natuur juist bij elkaar horen. Je moet ze niet tegenover elkaar zetten, maar met elkaar verweven. Dat doe je niet door boeren van hun land te verdrijven, maar door hen

te erkennen als beheerder van het landschap. Die visie probeer ik in Den Haag uit te dragen.”

De organisatie die zich daar volgens Grinwis bij uitstek voor inzet, is BoerenNatuur, samen met de agrarische collectieven. “Jullie laten zien dat je van onderop iets kunt organiseren dat echt werkt. Daar word ik enthousiast van: mensen die samen verantwoordelijkheid nemen voor hun omgeving en samen iets moois realiseren. Wij moeten als overheid en politiek jullie daar toe in staat stellen om dat te doen.”

Tegelijkertijd moet daar wel een stabiele financiering tegenover staan, stelt hij. “Een burger betaalt niet automatisch voor een mooi landschap of bloemrijke akkerranden wanneer hij door de polder fietst. Daarom moet de overheid zorgen voor langjarige zekerheid voor boeren die zich hiervoor inzetten. Daar zijn we de afgelopen jaren onvoldoende in geslaagd. Juist daarom voel ik de *drive* om dat beter te regelen en boeren perspectief en vertrouwen te bieden.”

Geen verlengstuk van de overheid

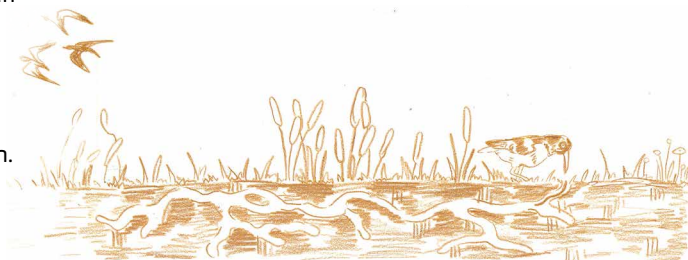
Klever: “Hoe zie jij de rol van de collectieven in de toekomst? Waar liggen kansen om verder te groeien?”

Grinwis: “De kracht van de collectieven is juist dat ze vanuit de samenleving ontstaan. Als politiek moeten we daar niet te veel

bovenop gaan zitten. Samenleven begint van onderop, in maatschappelijke verbanden. De overheid moet dat niet willen overnemen of dichtregelen.”

Klever: “Dat is mooi gezegd, want in dit gesprek willen we juist kijken hoe politiek en samenleving zich tot elkaar verhouden. Welke risico’s zie jij voor BoerenNatuur en het ANLB?”

Grinwis: “Een risico is dat de overheid jullie steeds meer gaat inzetten als uitvoerder van beleidsdoelen. BoerenNatuur zoekt altijd de samenwerking, intern én extern. Jullie zijn genuanceerd, oplossingsgericht en gericht op de vraag: hoe kan het wél? Maar juist daarvoor ontstaat het gevaar dat je langzaam een verlengstuk van de overheid wordt. Denk aan dossiers als stikstof of veenweidegebieden. Dan verlies je als organisatie je eigenheid. Je moet ervoor waken dat collectieven zelfstandig blijven en dat boeren ook kunnen deelnemen in gebieden die niet als prioritair worden gezien door Den Haag. BoerenNatuur moet geen instrument van de overheid worden. Jullie zijn van de samenleving.”

Breed draagvlak in Den Haag

Klever: “Zie je naast die risico’s ook kansen?”

Grinwis: “Zeker. Er is in Den Haag veel *goodwill* voor BoerenNatuur, van links tot rechts in de Kamer. Dat zag je bijvoorbeeld bij de motie die ik onlangs indiende samen met Laura Bromet (PRO) en Caroline van der Plas (BBB) om eerdere budgetafspraken rond het ANLb voort te zetten. Je ziet onze namen niet vaak gezamenlijk onder een motie staan.”

Die brede steun biedt kansen, stelt Grinwis. Er zit enorm veel potentie in de verwevenheid van landbouw en natuur, juist via agrarische collectieven. “Wel moeten jullie geen speelbal worden van politieke wisselingen of begrotingsonderhandelingen. Het kan niet zo zijn dat bij een nieuw kabinet ineens alle spelregels veranderen. Ik hoop daarom dat de uitbreiding van het ANLb en de professionalisering van collectieven gewoon kunnen doorgaan. Ondertussen blijven wij in Den Haag strijden voor langjarige zekerheid en voldoende budget. De steun voor agrarisch natuurbeheer is breed, maar iemand moet wel het initiatief nemen.”

Volgens Grinwis blijft de positie van de Tweede Kamer daarbij ingewikkeld. “Wij kunnen richting geven met moties en amendementen, maar uiteindelijk moet een minister het uitvoeren. Daarna komen ook provincies nog in beeld.

Er zitten veel schakels tussen Den Haag en het boeren erf.”

Vertrouwen en eenvoud

Klever: “De samenwerking met jou ervaren wij als heel prettig. Het ANLb is complex en vraagt veel inhoudelijke kennis. Hoe lukt het jou om je daarin te verdiepen naast alle andere dossiers?”

Grinwis: “De input van BoerenNatuur helpt enorm. Jullie wijzen ons op momenten waarop beleid onbedoelde effecten heeft. Een voorbeeld was het debat over zonerings rond stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden. Dat zette de vrijwilligheid van het ANLb onder druk. Na gesprekken met jullie heb ik dat nadrukkelijk ingebracht in het debat. Het is dus belangrijk dat jullie op strategische momenten aan de bel trekken.”

Tegelijkertijd maakt Grinwis zich zorgen over de toenemende complexiteit van overheidsbeleid. “We maken het als overheid vaak onnodig ingewikkeld. Denk aan KPI’s en allerlei controlesystemen waarmee we zekerheid willen krijgen dat belastinggeld goed wordt besteed. Het risico is dat boeren afhaken omdat deelname te complex wordt. Juist mensen die iets positiefs willen bijdragen aan landschap en natuur moeten laagdrempelig kunnen meedoen. Die complexiteit zie je overigens overal terug: in belastingen, sociale zekerheid en subsidies. We

hebben systemen gebouwd die te complex zijn geworden. Dat helpt het vertrouwen niet. Onze opdracht moet zijn: houd het simpel en werk vanuit vertrouwen.”

Klever herkent dat beeld. “De collectieven vormen juist een buffer tussen die complexe wereld en het boeren erf. Er komt iemand langs die uitlegt wat mogelijk is en helpt bij de uitvoering. Zo houden we het voor boeren werkbaar.”

Grinwis: “Precies daarin zijn collectieven innovatief. Jullie manier van samenwerken is ook interessant voor andere opgaven, zoals doelsturing. Organiseer je dat individueel per bedrijf of via gebiedscoöperaties? Het model van collectieven laat zien hoe je gezamenlijk resultaten kunt bereiken voor landschap en natuur. Dat werkt vaak beter dan een puur top-down benadering vanuit de overheid.”

Klever heeft ter afsluiting nog een persoonlijke vraag: “Als jij zelf boer zou zijn, zou je dan meedoen aan het ANLb?”

Grinwis lacht: “Zeker. Juist omdat ik vind dat natuur en landbouw bij elkaar horen. Als ik het mooiste beroep ter wereld had mogen uitoefenen, boer, -akkerbouwer in mijn geval - dan zou ik mij direct aansluiten bij een collectief. In mijn regio zou dat het collectief BoerenNatuur Zuid-Hollandse Delta zijn.” ■

boerennatuur in beeld

De spotvogel

Hij zingt boven iedereen uit, hij doet makkelijk een merel, mus, of een vink na om daarna naadloos verder te gaan in zijn eigen gezang. Hoog boven in de struiken zie en hoor je hem zitten. Hij is maar klein, niet groter dan 13 cm, een klein vrolijk zachtgeel bolletje met grijzige vleugels.

Ze komen maar drie maanden langs, en niet zomaar, maar om te broeden. Hier op bezoek bij de boer kiezen ze hun plek om nieuwe kleine spotvogeltjes groot te brengen. Je ziet en hoort ze op het erf of in het struweel van meidoorn, hazelaar en lijsterbes en soms in een elzensingel.

Spotvogels houden van landschappen van weilanden afgewisseld met bosjes, waar ze nesten maken verstopt in de struiken. De jonge vogels krijgen eten van hun ouders: lekkere rupsen, geplukt van de blaadjes om hen heen. Zelf eten ze liever insecten die afkomen op de bloeiende kruidenrijke graslanden, aangevuld met bessen, fruit en spinnen.

Als de zomer voorbij is en de kleine vogeltjes groot zijn, vertrekken ze weer. Samen met het warme weer vertrekken ze naar het zuiden, over de evenaar tot wel helemaal naar zuidelijk Afrika, soms wel 8000 km vliegen verderop. Maar thuis voelen doet hij in het boerenlandschap. Boeren brengen steeds meer lijsterbes en meidoorn terug in het landschap en zorgen goed voor hetgeen dat er al staat. Zodat elk voorjaar er meer en meer spotvogeltjes groot worden en zij ons landschap vullen met hun prachtige gezang.

Fris en groen in het ANLb

JONGE BOEREN EN MEDEWERKERS BIJ COLLECTIEVEN OVER DE TOEKOMST

Lydia Menkveld

Hoe zien jonge boeren en medewerkers bij agrarische collectieven het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer in de praktijk? Wat zijn veranderingen en uitdagingen? En hoe kijken ze naar de toekomst? We spraken met drie jonge passievolle mensen. 'Dankzij de ANLb-vergoeding kunnen we extensiever werken en daardoor zijn heel veel soorten teruggekomen.'

Bijdragen aan een gezonde en goede omgeving, en verantwoord voedsel verbouwen. Dat is de reden waarom Lydia Menkveld (39 jaar) en haar man kozen voor natuurinclusieve landbouw. Ze combineren biologische akkerbouw- en natuurbeheer op de historische hoeve De Kuiperij in Olst (Salland). Lydia werkte eerst in het onderwijs, maar inmiddels is ze volledig in het bedrijf gaan werken, dat ze samen met haar man heeft overgenomen van haar schoonvader.

Genieten van natuurinclusief boeren

Op de percelen die ze pachten op Landgoed het Nijendal, en in de uiterwaarden van de IJssel werken ze natuurinclusief en extensief. "We beleven veel plezier aan deze manier van werken. Op de akkers rondom de Kuiperij hebben we verschillende landschapselementen aangelegd, zoals akkerranden, poelen, heggen en houtsingels. De akkers worden beheerd als kruidenrijke akkers, er staat graan met spontane ondergroei van inheemse kruiden. Voor de

kruidenrijke akkers, de bloemrijke akkerranden, en ook voor het onderhouden van de poelen en houtige elementen op de huiskavel, ontvangen ze een ANLb-vergoeding via Collectief Midden Overijssel. "Het ANLb vergoedt een deel van je verminderde inkomsten", vertelt Lydia. "Dankzij die vergoeding kunnen wij op deze manier boeren, met oog voor het landschap en de planten en dieren die daarin thuishoren. Dat vinden wij belangrijk voor de toekomst. We kunnen extensiever werken en daardoor zijn veel soorten

teruggekomen, van zeldzame inheemse kruiden als handjesereprijs en groot spiegelklokje tot insecten en vogels. Zo zien we steeds meer koninginnenpages en kleine parelmoervlinders, broeden de torenvalken elk jaar succesvol, zien we roodborsttapuiten, putters en geelgorzen in de akkerranden en horen we regelmatig kwartels. Het werkt echt! Als je aandacht besteedt aan agrarisch natuurbeheer leidt dat tot meer biodiversiteit.”

Lydia en haar man telen met name granen die het hier op de zandgronden van oudsher goed groeien, zoals rogge, gerst, haver en naakte haver. De vraag naar lokaal en biologisch graan neemt alleen maar toe. Er zijn uitdagingen in de korten keten, maar het lukt om het graan van de akkers af te zetten in de lokale biologische keten als veevoer en voor menselijke consumptie. De naakte haver van de Menkvelde is te proeven in de biologische groentecrackers van Kari's crackers.

'Dit werk gaat niet alleen om natuur, maar ook om mensen'

De 24-jarige Jacob Molenaar is op een hele andere manier betrokken geraakt bij het ANLb. Sinds 2,5 jaar werkt hij bij Collectief Alblasserwaard-Vijfheerenlanden, nadat hij gevraagd was om te helpen met weidevogelmonitoring. Hij is heel veel in het veld te vinden om te monitoren. Van jongs af aan kreeg hij natuur met de paplepel ingegoten gekregen dankzij zijn ouders.

Jacob Molenaar

Hij groeide op in Alblasserdam, aan de rand van de Alblasserwaard. Op jonge leeftijd werd hij lid van een hele actieve vogelwerkgroep, waar veel leeftijdgenoten ook in zaten. “Op mijn elfde ben ik echt begonnen met vogels spotten en daar ben ik nooit mee opgehouden. Toen ik een kleine camera en verrekijker kreeg ging ik vaak op pad en kwam ik in aanraking met plasdrassen en weidevogels.”

Het vlammetje voor natuur op boerengrond was aangewakkerd. Jacob: “Ik kwam erachter dat boeren ook best veel doen voor de natuur en biodiversiteit.”

Tijdens zijn studietijd ging hij al voor het collectief werken, en is hij er blijven werken.

“De meerwaarde van dit werk is dat het niet alleen gaat om natuur maar ook om werken aan een sociaal-maatschappelijk thema en met mensen”, vertelt hij. In zijn werk heeft hij veel contact met boeren. Hij loopt door hun land om te kijken waar weidevogels broeden, heeft veel gesprekjes op het erf over wat er allemaal mogelijk is en wat voor betekenis een boer kan hebben voor de natuur. “Ik vind het heel mooi als een boer

Martine Schoone laat agrarisch natuurbeheer in de praktijk zien.

weidevogels in zijn bedrijfsvoering inpast, met bijvoorbeeld plasdrassen, kruidenrijk grasland of slootbeheer. En daar hebben we er heel wat van in de Alblasserwaard. Ik denk dat succes met weidevogels de boeren een stukje plezier in hun werk geeft, als die elke dag die vogels hoort. Soms is die passie al generaties doorgegeven. Ik kan me voorstellen dat je je trots moet voelen als je de kuikentjes ziet lopen op je land.”

Die trots kent Martine Schoone (42 jaar) wel. Ze kent beide werelden heel goed. Ze werkt nu 3,5 jaar als projectleider ANLb bij BoerenNatuur

Flevoland. Ze heeft daarnaast met haar man een veebedrijf in Swifterbant, nu vooral met vleeskoeien en opfokstieren en eerder met melkkoeien. Daarmee voeren ze al 25 jaar agrarisch natuurbeheer uit. “Al sinds we lid waren van onze Natuur- en Milieucoöperatie Rivierduingebied en sinds 11 jaar via BoerenNatuur Flevoland voeren we ANLb-pakketten uit. Vanaf het begin hebben we al veldleeuwerikstroken liggen, die nu vogelakkers of kruidenrijke akkerranden heten. Daarnaast hebben we wintervoedselakkers liggen.”

Meedoen als boer met het ANLb kent wel de nodige uitdagingen, vertelt Martine “Het is soms een uitdaging om natuurbeheer in te passen in de agrarische bedrijfsvoering. Dat past bij de ene deelnemer beter dan de andere en kan zelfs per jaar verschillen. Onze groeizame gronden gaan niet altijd lekker samen met extensievere beheermaatregelen, of dit nu uitgesteld maaien, braakstroken, kruidenrijke randen of eiwitgewassen zijn. Daar komt bij dat de hoge grond en pachtprizen het niet makkelijker maken. ANLb-pakketten moeten concurreren met hoogsalderende gewassen. Desondanks hebben we als collectief de laatste jaren heel mooie dingen gedaan. Zo hebben we het afgelopen jaar grote stappen gezet om de kwaliteit van het Flevolands agrarisch natuurbeheer te verbeteren. Hier zijn heel mooie resultaten uit gekomen en daar gaan we de komende jaren mee verder.

Uitdagingen

Ook Jacob herkent uitdagingen die boeren in het ANLb hebben. “Het ANLb is natuurlijk een compensatie voor misgelopen inkomsten, er zit voorlopig geen verdienmodel aan vast. Het hangt dus echt af van je bedrijfsmodel hoeveel ANLb je kunt toepassen.” Hij komt allerlei ecologische uitdagingen tegen in het veld: rivierkreeftjes die de sloten overnemen, de noodzaak van afwisseling in het beheer zodat verschillende graslengtes ontstaan, en droogte. “Zeker in de toekomst wordt dit een steeds grotere uitdaging. Op sommige plekken vraag ik me af hoe weidevogels ooit nog wormen de grond uitkrijgen?”

Thema’s als bemesting en gebruik van gewasbeschermingsmiddelen liggen best gevoelig, zegt Jacob. “Ik beseft me heel goed dat achter het boerenland een man zit die voor zijn gezin moet zorgen. Die boer is daarvoor afhankelijk van het gras en zijn koeien. Voor mij is het makkelijk praten, maar ik beseft dat de consequenties voor die boer groter zijn. Daarom probeer ik altijd positief mee te denken over wat er wel kan. Daarom vind ik die vrijwilligheid in het ANLb zo belangrijk. Als een boer in ons werkgebied veel vogels op zijn land heeft, maar niet meedoet met het ANLb, zullen we hem als collectief proberen te overtuigen. Maar als het niet in zijn visie past, dan houdt het op, dan moeten wij ons verlies nemen. Die vrijwilligheid is de kern van het ANLb.”

Toekomst

Kijkend naar de toekomst denkt Jacob dat een beter verdienmodel meer mogelijk maakt voor boeren met ANLb. Wat ook meer nodig is, volgens de jonge veldmedewerker, is meer voorlichting. “We hebben in ons gebied hele gemotiveerde boeren, die echt van de hoed en de rand weten, maar ook boeren die er minder vanaf weten. Sommige boeren kunnen alle eendensoorten van elkaar onderscheiden, anderen herkennen alleen de grutto, kievit, tu-reluur en scholekster. Die kennis kan nog meer worden uitgebreid, ook over het belang van vlinders en bijen. Daar moeten we als collectief ons best voor doen. Het is belangrijk dat er meer aandacht komt voor agrarisch natuurbe-heer, ook op de agrarische opleidingen.”

Martine ziet in de nabije toekomst uitdagingen in het landschap. “In de afgelopen jaren zijn er veel windmolens in Flevoland bijgekomen. Maak ook ontwikkelingen rondom dorpen en steden, nieuwe hoogspanningsmasten en de komst van defensie brengen veranderingen in onze omgeving. Hierdoor veranderen soms ook de doelstellingen en doelsoorten van een bepaald (deel)gebied. Hier moeten we in de nieuwe GLB-periode rekening mee houden.” Tegelijkertijd ligt er volgens haar een grote opgave om de nog kansrijke akkervogelgebieden in Flevoland zo optimaal mogelijk in te richten. “En in andere gebieden zetten we volop in op dooradering.”

Gebieden veranderen. Een goed cluster in het verleden is niet perse een goed cluster in de toekomst. Martine: “Deze veranderingen kunnen betekenen dat pakketten moeten worden aangepast, en past dat dan nog bij je bedrijfsvoering? Wellicht moeten er andere afspraken gemaakt worden. Goede contacten en gesprekken tussen veldmedewerkers en deelnemers zijn hierbij onontbeerlijk.

Ook hoop ik dat we met meer met functionele agrobiodiversiteit kunnen doen, waarbij we speciale randen inrichten voor natuurlijke bestrijding. We willen het voor alle boeren in Flevoland mogelijk maken om stappen te zetten naar een natuurinclusievere landbouw.”

Lydia denkt ook dat het goed zou zijn als meer boeren kunnen meedoen met het ANLb. “Nu zijn er boeren die graag willen meedoen, maar niet of weinig kunnen. Het zou mooi zijn als elke agrariër die wil kan meedoen. Het ANLb werkt, de boer ontvangt een vergoeding voor de inspanningen en draagt bij aan een rijke omgeving waar veel mooie soorten terugkomen.”

Jacob denkt dat er in het ANLb voor elke boer in bepaalde mate wat mogelijk is. “Als wij als collectief goed onze pakketten kennen en de situatie bij de boer, dan is er altijd wel wat mogelijk. En daarvoor moeten we veel in het veld zijn. Het is echt een van de kerntaken van een collectief: het veld ingaan en zien wat er leeft en gebeurt.” ■

GEZICHTEN VAN DE BOERENNATUUR: KLAAS DE MIK

“Bij weidevogelbeheer kan je niet zonder de boeren”

*Ingekort interview van de portrettenreeks ‘Gezichten van de boerennatuur’.
Oorspronkelijke tekst van Babs Bouwman.*

De Weidehof Krimpenerwaard kenmerkt zich door open polders en veel water. Geen wonder dat er in dit bijzondere stukje natuur veel aan weidevogelbeheer wordt gedaan. Sinds twee jaar staat veldmedewerker Klaas de Mik aan het stuur van weidevogelbeheer voor dit collectief. Gezien zijn elektrotechnische loopbaan als servicemonteur op zeeschepen en boorplatforms is dat best opmerkelijk.

Echter voor Klaas was deze carrièreswitch een logische stap. Als zoon van een tuinder groeide hij op in de Krimpenerwaard en had hij al vroeg een passie voor de natuur en weidevogels. Na zo’n achttien jaar werken als vrijwilliger bij de vogelwerkgroep besloot hij er zijn beroep van

te maken. Hij kent niet alleen het gebied, maar ook de boeren en de boeren kennen hem.

Mozaïekbeheer

“Ons gebied is rijk aan sloten en met name de oevers vormen een belangrijk stukje natuur”. Het staat er vol met bloemen, kruidenrijke randen en er leven veel insecten. In de Krimpenerwaard is ongeveer 750 ha beschikbaar voor weidevogels. Klaas: “In de praktijk is dat natuurlijk veel meer, want vogels houden zich niet zo precies aan grenzen”.

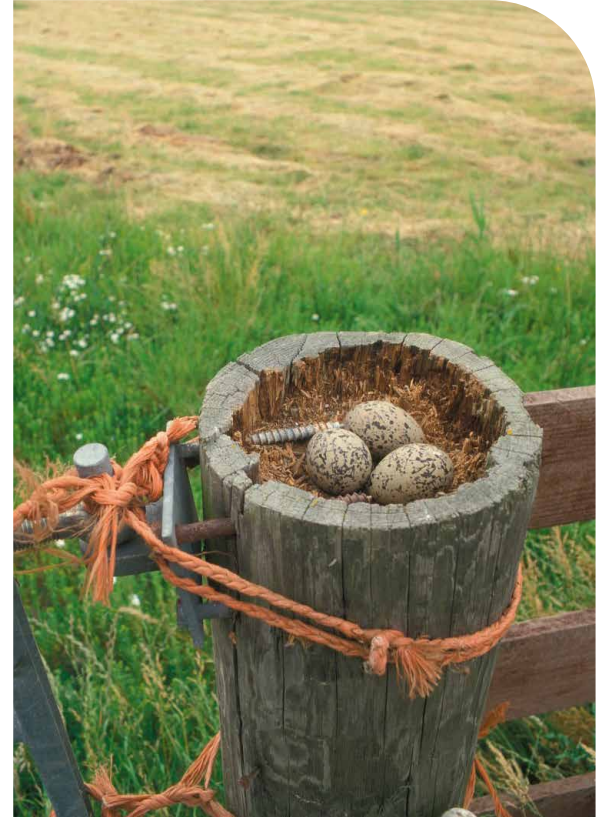
“Wij richten ons vooral op het mozaïekbeheer. De combinatie van verschillende beheertypen zorgen voor succes”. Klaas licht toe: “De grutto broedt het liefst in lang snel groeiend gras,

maar hun kuikens hebben in de nabije omgeving kort gras nodig om te kunnen lopen. De Kievit daarentegen broedt in kort gras en loopt graag tussen het vee. Plasdras, ofwel onder water gezet weiland, trekt de tureluur aan.

Gemotiveerde boeren

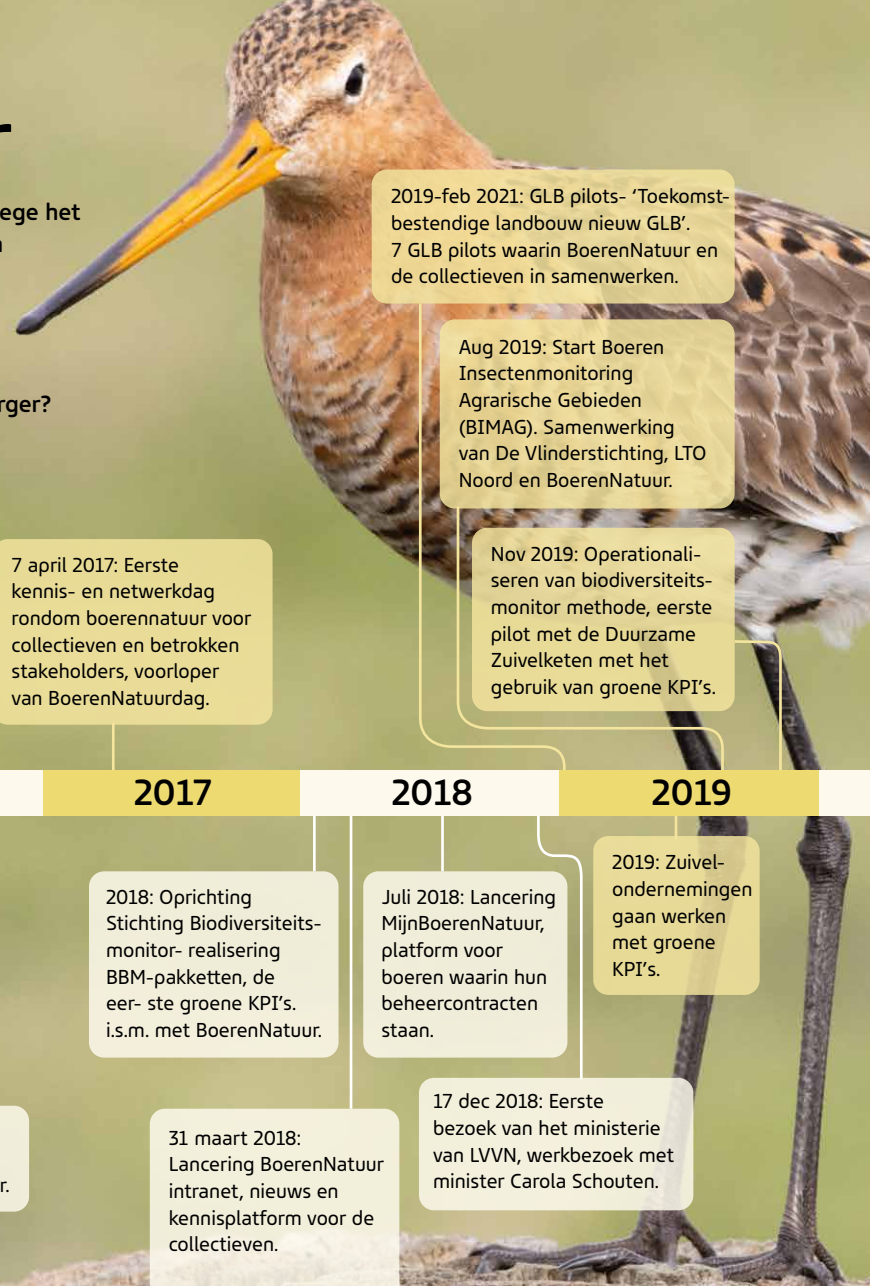
Zo’n mozaïek inrichten vergt veel puzzelwerk. “De kunst is een punt te vinden waar meerdere boeren met hun land bij elkaar zitten”. De meesten richten 10% in voor agrarisch natuurbeheer, dan heeft het niet teveel effect op de bedrijfsvoering. Ondanks dat ze slechts een kleine vergoeding ontvangen, is 90% van de boeren bereid om mee te denken en er tijd in te steken. Daar is Klaas blij mee: “Zonder boeren geen weidevogels”. ■

boerennatuur in beeld

Mijlpalen BoerenNatuur

De vereniging BoerenNatuur en de agrarische collectieven zijn opgericht vanwege het ANLb-stelsel. Onze missie en visie is dat we alle boeren de mogelijkheid willen geven om stappen te zetten naar meer een natuurinclusieve landbouw. Onze beweging wordt steeds groter, met meer boeren en meer partijen om ons heen die willen samenwerken voor meer biodiversiteit in de landbouw, waar natuur de landbouw versterkt en andersom. Dat is een win-win situatie voor de landbouw, maar ook voor de klimaatdoelen. En de burger? Die kan genieten van een levendig boerenland. In deze tijdlijn zie je onze reis.

2019-feb 2021: GLB pilots- 'Toekomstbestendige landbouw nieuw GLB'. 7 GLB pilots waarin BoerenNatuur en de collectieven in samenwerken.

Aug 2019: Start Boeren Insectenmonitoring Agrarische Gebieden (BIMAG). Samenwerking van De Vlinderstichting, LTO Noord en BoerenNatuur.

Nov 2019: Operationaliseren van biodiversiteitsmonitor methode, eerste pilot met de Duurzame Zuivelketen met het gebruik van groene KPI's.

2015: Oprichting alle 40 collectieven, en gebiedsaanvragen ingediend.

April 2015: Oprichting Deskundigenteam Cultuur-landschap. Levert actuele ecologische kennis over agrarisch natuur- en landschapsbeheer, natuurinclusieve landbouw en cultuurhistorie op.

7 april 2017: Eerste kennis- en netwerkdag rondom boeren natuur voor collectieven en betrokken stakeholders, voorloper van BoerenNatuurdag.

2013: Onderzoek 'De effectiviteit van Agrarisch Natuurbeheer' is aanleiding om agrarisch natuurbeheer anders te organiseren.

2013

2014

2015

2016

2017

2018

2019

2014:

- Natuurfact- provincies verantwoordelijk voor natuurbeleid. Agrarisch natuurbeheer voortaan via collectief en gebiedsgericht uitvoeren.
- Oprichting Stichting Collectief Agrarisch Natuurbeheer (SCAN), voorloper BoerenNatuur.
- Pilots gestart om collectief te werken met vier collectieven.

Nov 2014:

Doelsoorten fiches gepubliceerd door BIJ12. Kennisdocument per doelsoort uitgewerkt.

24 dec 2015:
**BoerenNatuur
opgericht.**

1 jan 2016: 6656 boeren beginnen met uitvoeren van ANLb-beheer.

Feb 2016: Start Alex Datema als eerste voorzitter BoerenNatuur.

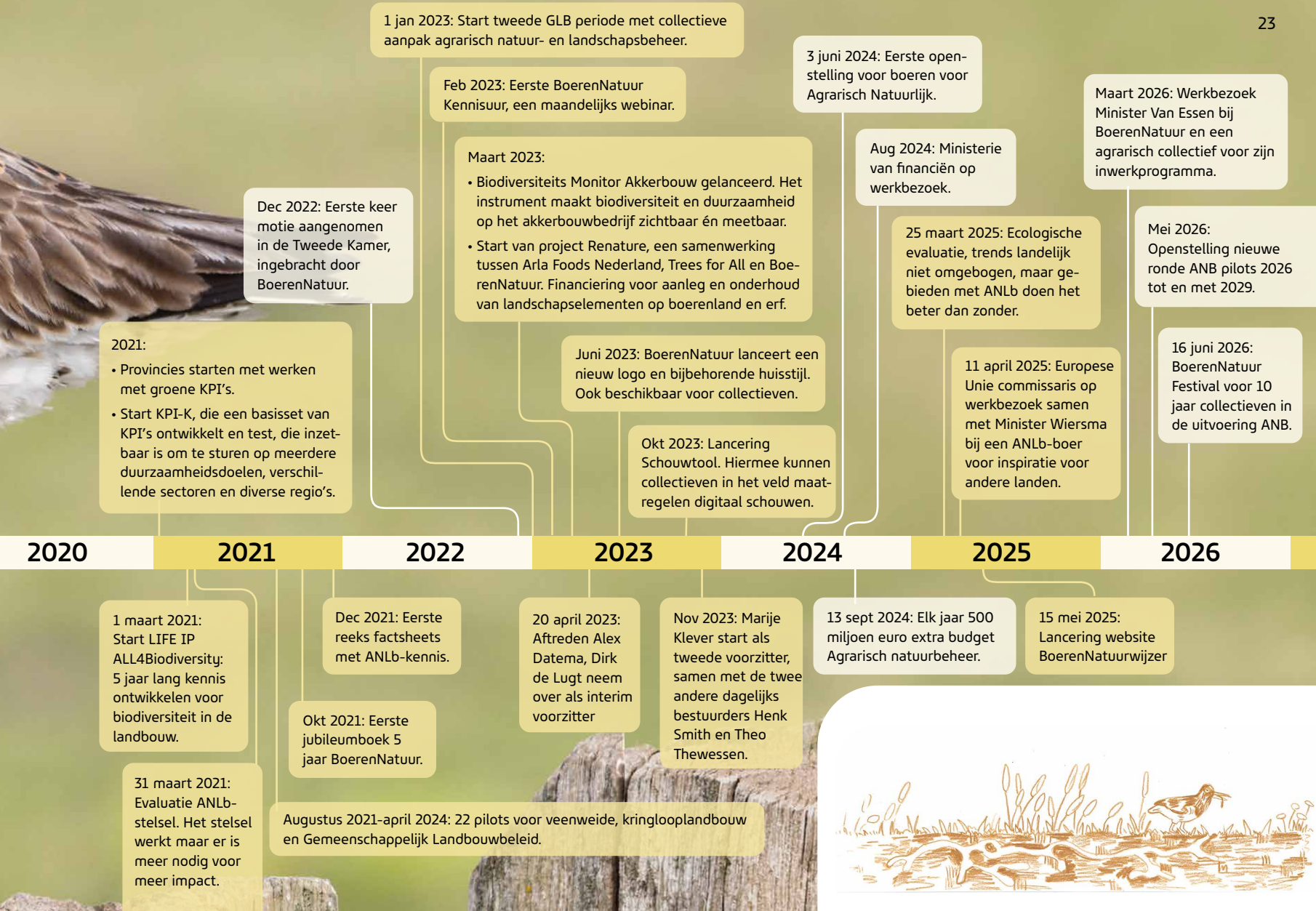
2018: Oprichting Stichting Biodiversiteitsmonitor- realisering BBM-pakketten, de eerste groene KPI's. i.s.m. met BoerenNatuur.

31 maart 2018: Lancering BoerenNatuur intranet, nieuws en kennisplatform voor de collectieven.

Juli 2018: Lancering MijnBoerenNatuur, platform voor boeren waarin hun beheercontracten staan.

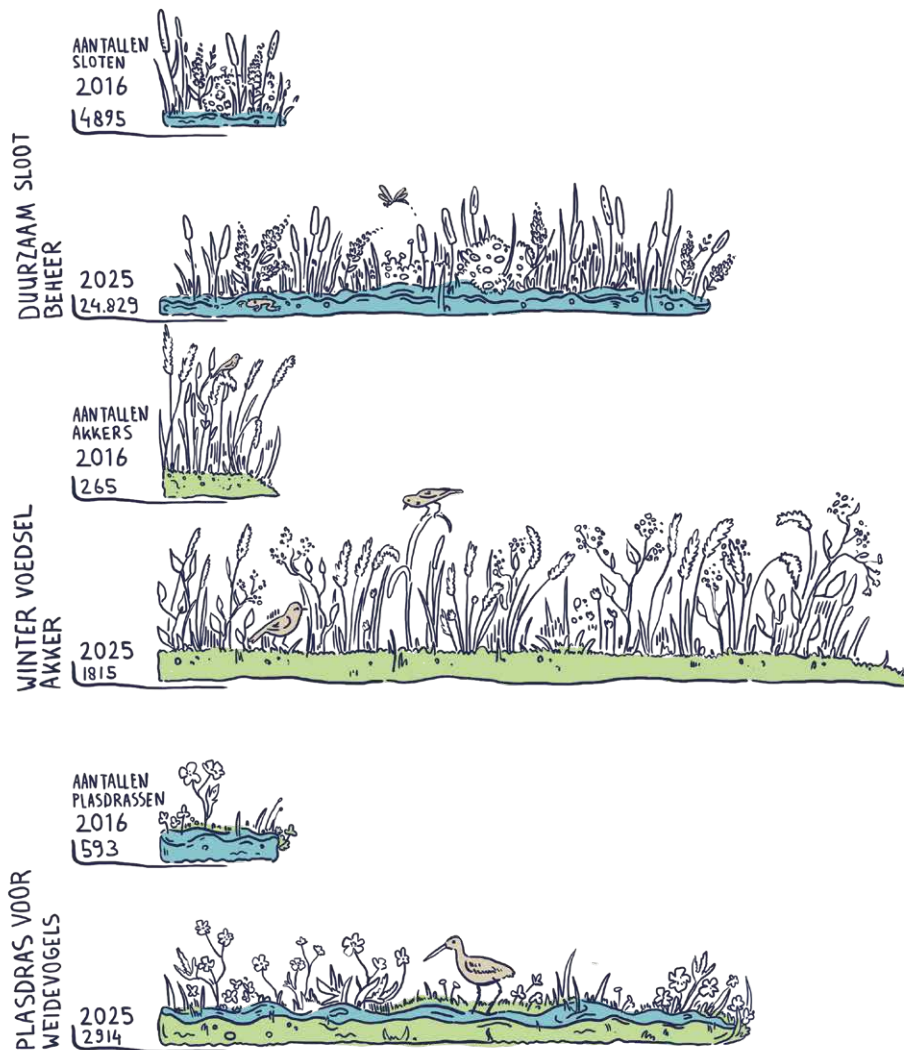
17 dec 2018: Eerste bezoek van het ministerie van LNV, werkbezoek met minister Carola Schouten.

2019: Zuivelondernemingen gaan werken met groene KPI's.

Elk jaar meer inzet en meer ANLb

Het aantal hectares agrarisch natuur- en landschapsbeheer is sinds de start van het collectieve stelsel elk jaar gegroeid. Hiermee kunnen elk jaar meer boeren en meer hectare landbouwgrond met ANLb meedoen. Elk jaar komen we een stapje dichterbij de doelen die de vereniging BoerenNatuur en de collectieven hebben gesteld: meer natuur-inclusieve landbouw landbouw als onderdeel van een gezonde bedrijfsvoering. Boeren die meer met de natuur samenwerken om landbouw en natuur sterker te maken en daarmee de trends ombuigen van de doelsoorten en de gehele biodiversiteit versterken.

Je kan de afgelopen 10 jaar zien hoe meer budget meer ANLb mogelijk heeft gemaakt. In 2016 begonnen de 40 collectieven met 6656 deelnemers. Bij de start lagen er 593 plasdrassen in het leefgebied open grasland. In 2025 waren dat er 2914, dat betekende 2321 meer plasdrassen voor weidevogels om te foerageren. Soortgelijke groei zie je in akkergebied met wintervoedselvelden. In 2016 waren dat er 265 en in 2025 1815, dat betekende 1550 meer plekken waar in de winter vogels, muizen en roofvogels voedsel kunnen vinden.

Door het hele agrarische landschap liggen sloten, voor afwatering van de percelen en watervoorziening voor besproeiing en drinkgelegenheid voor vee. Dat is het nut vanuit de landbouw gezien. Sloten zijn ook een habitat voor vissen, amfibieën, insecten en waterplanten.

Watergangen moeten goed doorstromen om natte voeten te voorkomen, de Waterschappen zijn hiervoor verantwoordelijk. Duurzaam slootbeheer houdt de twee belangen in evenwicht. Ecologische slootschonen houdt rekening met de levenscyclus van diersoorten en zorgt voor vluchtmogelijkheid tijdens het schonen van de sloot. In 2016 begonnen we met 4895 sloten die ecologisch geschoond werden. In 2025 waren dat 24.829 sloten, wel 19.934 meer sloten waar rekening wordt gehouden met het leven erin.

Het doel vanuit de overheid is dat het areaal ANLb doorgroeit naar 280.000 hectare in 2032 en daarna nog verder doorgroeit om zo uiteindelijk bij een landbouw uit te komen waarbij natuur en voedselproductie in balans is en het één niet ten koste gaat van het ander. ■

'Agrarisch natuurbeheer werkt meer vanuit motivatie'

De afgelopen tien jaar is het agrarisch natuurbeheer enorm gegroeid met het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) als een van de belangrijkste instrumenten. Het budget verviervoudigde, duizenden boeren doen mee en agrarische collectieven zijn uitgegroeid tot volwaardige gebiedspartners. Maar de uitdagingen zijn groter dan ooit. De gruttopopulatie blijft onder druk staan, biodiversiteit neemt af en de landbouw staat midden in een bredere transitie rond water, bodem en klimaat. Hoe kijken beleidsmakers naar de toekomst van het agrarisch natuurbeheer?

Volgens Aard Mulders van het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LNV) en Jetze Genee van de Provincie Fryslân, en voorzitter van de Taakgroep agrarisch natuurbeheer bij het IPO (Interprovinciaal overleg), ligt de sleutel in gebiedsgericht samenwerken, vrijwilligheid én een sterke rol voor collectieven.

Van pionieren naar professioneel stelsel

Toen het ANLb in 2016 van start ging, was alles nieuw. "Het was echt een experiment," vertelt Aard Mulders. "We schreven samen met de toenmalige agrarische natuurverenigingen aan een regeling die ook nog door de Europese Commissie goedgekeurd moest worden."

De beginjaren waren turbulent. Tegelijkertijd bood dat ruimte om samen te bouwen aan een systeem waarin boeren meer zeggenschap kregen over natuurbeheer. Het budget bedroeg aanvankelijk ongeveer 50 miljoen euro per jaar. Inmiddels is dat gegroeid naar ongeveer 200 miljoen euro en richting 2027 wordt een bedrag van ongeveer 220 miljoen verwacht.

"Als je kijkt naar de ontwikkeling in tien jaar tijd, dan is dat enorm," zegt Mulders. "We zijn van een relatief kleine regeling naar een groot en stabiel systeem gegroeid. Uiteindelijk praten we zelfs over bedragen richting de 350 tot 400 miljoen euro per jaar voor het ANLb, binnen een bredere beweging van agrarisch natuurbeheer."

Die groei komt deels voort uit Europese verplichtingen, maar ook uit breed politiek draagvlak. Volgens Mulders is er in Den Haag veel overeenstemming over het belang van agrarisch natuurbeheer. “Vrijwel alle partijen zien dat dit een goed instrument is waarmee boeren structureel kunnen werken aan natuur.”

Een omslag in de landbouw

Misschien nog belangrijker dan de groei van het budget is de verandering in houding onder boeren. Waar agrarisch natuurbeheer vroeger soms werd gezien als iets voor idealisten, een geitenwollensokken imago had, is het nu veel breder geaccepteerd.

“In 2014 waren veel boeren nog twijfelachtig,” zegt Mulders. “Nu zie je dat ook landbouworganisaties als LTO pleiten voor uitbreiding van agrarisch natuurbeheer.”

Die omslag heeft volgens hem veel te maken met de praktijkervaring van deelnemende boeren. “Het beheer blijkt vaak goed te combineren met de bedrijfsvoering en veel deelnemers halen er plezier en voldoening uit.”

De rol van de collectieven is daarin cruciaal geweest. Door het samenwerken in regionale collectieven die het beheer organiseren en afstemmen met provincies en natuurorganisaties, ontstond niet alleen meer samenhang in het landschap, maar ook een sterkere gespreks-

partner voor overheden, volgens Jetze Genee. “De collectieven zijn enorm geprofessionaliseerd,” zegt hij. “Waar ze vroeger soms werden gezien als een partij die je ook nog moest laten aanschuiven, zijn ze nu volwaardige gebiedspartners.”

Vooraf de verbinding met boeren is volgens Genee van grote waarde. Gebiedscoördinatoren kennen de ondernemers persoonlijk en begrijpen de afwegingen op het erf. “Die korte lijnen zijn ontzettend belangrijk. Juist omdat deelname vrijwillig is.”

Vrijwilligheid is de kracht van het ANLb

Vrijwilligheid vormt nog altijd de basis van het ANLb. Boeren kiezen zelf of zij deelnemen en welke maatregelen passen bij hun bedrijf. Volgens Mulders is dat een van de grote krachten van het systeem. “Agrarisch natuurbeheer werkt vanuit motivatie en niet vanuit verplichtingen. Uiteindelijk bereik je meer als mensen samen in hun gebied aan oplossingen werken.”

Dat vraagt wel tijd. Het tempo van verandering ligt soms lager dan bij strikte regelgeving, die wordt gestuurd vanuit de overheid, maar de kans dat maatregelen daadwerkelijk worden gedragen en volgehouden is groter. Genee ziet hoe boeren elkaar enthousiasmeren. “Je merkt dat deelnemers anderen meenemen. Ze laten zien dat agrarisch natuurbeheer goed inpasbaar kan zijn en dat het maatschappij-

Aard Mulders (links) en Jetze Genee

lijke waardering oplevert.” Tegelijkertijd schuilt er volgens hem ook een risico in de verdere groei van het stelsel. “Bij opschaling moet je oppassen dat je die korte lijntjes en binding met het veld niet verliest.”

De grutto als graadmeter

Ondanks alle positieve ontwikkelingen blijft de ecologische opgave groot. De achteruitgang van soorten als de grutto laat zien dat extra inzet nodig blijft. De ecologische evaluatie van

Beheer voor grutto's komt ook ten goede voor de andere weidevogels.

het ANLb, die Wageningen Environmental Research en Sovon vorig jaar deden, concludeerde dat het systeem in de basis werkt, maar dat het beheer op veel plekken intensiever moet worden. Ook is meer samenhang nodig in het landschap.

Volgens zowel Mulders als Genee ligt de langetermijnoplossing vooral in robuuste leefgebieden. Meer kruidenrijk grasland, betere waterhuishouding, landschapselementen en geleidelijke overgangen tussen natuur en landbouw moeten zorgen voor sterkere ecosystemen. Dit vraagt keuzes in beheermaatregelen en gerichte inzet op het te behalen doel. Soms schuurt dat voor de boer en soms juist ook voor de beleidsmakers. Extensiever landgebruik moet voldoende gefaciliteerd worden voor de boer. Voor een optimaal leefgebied van de grutto zijn ingrepen nodig in beheer en inrichting van het gebied en is predatoren beheer nodig.

Die omslag naar robuustere natuur vraagt ook om een andere manier van werken. Waar het ANLb nu gericht is op het creëren van leefgebieden van specifieke soorten, verschuift de focus naar integrale gebiedsontwikkeling. Daarbij blijft centraal staan wat boeren extra doen op hun bedrijf voor het versterken van natuur.

“De toekomst zit veel meer in gebieden,” zegt Mulders. “Wat is er nodig in een gebied? Welke instrumenten heb je daarvoor? En hoe kan agrarisch natuurbeheer bijdragen aan natuurherstel, waterkwaliteit en klimaatdoelen?” Hij gebruikt De Peel als voorbeeld. Daar ligt vaak een harde grens tussen natuurgebied en landbouwgrond, met een compleet verschillende waterhuishouding. In de toekomst moeten die overgangen geleidelijker worden. Het beeld voor 2035 is volgens Mulders een landschap waarin natuurgebieden worden omringd door extensievere landbouwvormen, met ruimte voor kruidenrijk grasland, landschapselementen en soortenbeheer. Dit is vaak niet alleen een opgave van het ANLb, het kan wel een grote bijdrage leveren, door collectieven en boeren te ondersteunen die zich structureel willen inzetten voor extra natuur in deze gebieden. Dat vraagt ook iets van de collectieven en provincies. Niet langer staat alleen een standaardpakket centraal, maar steeds meer de vraag wat een gebied werkelijk nodig heeft.

“Sommige collectieven werken daar nu al mee,” zegt Mulders. “Je zou uiteindelijk de vaste leefgebieden en pakketten losser kunnen maken, zodat collectieven veel gericht maatwerk kunnen leveren.”

Genee ziet dezelfde ontwikkeling. “Je krijgt waarschijnlijk een gradiënt in agrarisch natuurbeheer,” zegt hij. “Aan de ene kant gebieden waar heel intensief beheer nodig is voor bijvoorbeeld grutto's of stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden. Aan de andere kant bredere deelname gericht op de brede basiskwaliteit natuur, water, bodem en klimaat.”

Meer kennis en meer samenwerking gewenst

Met de uitbreiding van het ANLb groeit ook de behoefte aan kennis. Intensiever beheer vraagt om ecologische expertise, maar ook om inzicht in bedrijfsvoering. “In sommige gebieden wordt het beheer echt zwaarder,” zegt Mulders. “Dan moet je weten wat ecologisch werkt én hoe het op een bedrijf past.”

Daarom zullen overheden volgens hem meer moeten investeren in kennisontwikkeling binnen en rondom de collectieven. Ook de rol van het ministerie verandert. Waar het Rijk eerder vooral kaders stelde en toezag op Europese regels, komt er nu meer nadruk op systeemverantwoordelijkheid. Met de uitbreiding van ANLb-subsidie ligt de focus ook sterker op

bepaalde gebieden, zoals waar de grutto's aandacht nodig hebben, en natuur net buiten de Natura2000-gebieden.

“We gaan samen sterker sturen op doelen,” zegt Mulders. “Dat betekent meer monitoring, meer afstemming met provincies en beter kijken welke resultaten we daadwerkelijk behalen.”

Volgens Genee is die ontwikkeling logisch, zeker omdat er veel extra middelen beschikbaar komen. Maar hij waarschuwt wel voor te veel top-downsturing. “Als je de inzet in specifieke gebieden steeds verder opschroeft zonder boeren voldoende alternatieven te bieden, wordt het ingewikkeld om vrijwilligheid overeind te houden. Daarnaast is het juist belangrijk om met elkaar te leveren op doelbereik om juist een verplichting vanuit Europa te voorkomen”. Deze balans moet in de hele keten de komende jaren zorgvuldig uitgebouwd worden. Mulders bevestigt dit: het is een zoektocht tussen wat de overheid wil, en wat collectieven in alle redelijkheid kunnen leveren.

Een derde van Nederland in balans

Voor Mulders vormt 2035 een belangrijk richtpunt. Tegen die tijd zou de landbouwtransitie grotendeels vorm moeten hebben gekregen. Zijn ideaalbeeld: ongeveer een derde van de landbouwgebieden in Nederland en een vijfde

van de landbouwgrond bestaat dan uit extensievere landbouw die goed aansluit bij natuur- en waterdoelen. “Dan heb je grote delen van Nederland waar landbouw en natuur echt in balans zijn, waar je wekomt van de voortdurende druk richting intensivering.”

In dat toekomstbeeld blijft het ANLb een cruciaal instrument. Niet als tijdelijke subsidieregeling, maar als structurele beloning voor publieke diensten die boeren leveren. “Bij agrarisch natuurbeheer vragen we boeren juist iets te doen,” legt Mulders uit. “Van kruidenrijke randen beheren, landschapselementen onderhouden tot extensievere maaien, het zijn publieke diensten die structureel ondersteund mogen worden.”

Daarnaast zullen andere instrumenten nodig blijven, benadrukt hij, zoals investeringen in natuurinclusieve landbouw, grondinstrumenten en langjarige bedrijfsvergoedingen. Genee ziet in deze verandering een belangrijke rol weggelegd voor de vergoedingen uit de ketenpartijen. “Bij een forse Rijksinzet op groei van het ANLb kan de markt niet achter blijven. De afnemers van agrarische producten, en mondjesmaat ook de retail (supermarkten), bewegen al mee met prestatiebeloning en dat mag de komende jaren nog wel fors groeien”. Krijgt de boer betaald voor wat hij levert, of gaat de specifieke kruidenrijk graslandmelk nog altijd in dezelfde tank als die van de

gangbare buurman? “Samenwerken betekent daarbij ook breder kijken dan overheidssubsidie naar boer.”

De kracht van het collectief

Als één ding duidelijk wordt uit tien jaar ANLb, dan is het wel het belang van samenwerking. Het succes van het stelsel rust grotendeels op de collectieven en de motivatie van boeren. Volgens Genee zijn collectieven uitgegroeid tot de verbindende schakel tussen beleid en praktijk. “Ze vormen de centrale pin tussen landbouw, natuur en alle grote opgaven in het landelijk gebied.”

Hun rol wordt alleen maar belangrijker nu vraagstukken rond stikstof, klimaat, waterkwaliteit en biodiversiteit steeds sterker samenkomen. Juist die integraliteit is de kracht van het systeem, benadrukt Mulders. “Overheden denken vaak in afzonderlijke opgaven. Agrarisch natuurbeheer probeert die juist samen te brengen vanuit het boerenerf en het gebied.” ■

GEZICHTEN VAN DE BOERENNATUUR: MARTINE BIJMAN

“Mijn doel is om de boeren in het gebied te houden”

*Ingekort interview van de portrettenreeks ‘Gezichten van de boerennatuur’.
Oorspronkelijke tekst van Babs Bouwman.*

Als projectleider bij Water, Land & Dijken beweegt Martine Bijman zich dagelijks tussen beleid en praktijk. Haar werk draait om meer dan alleen regels en subsidies: het gaat om mensen, vertrouwen en toekomstperspectief. Vanuit haar gedrevenheid om de agrarische sector in het veenweidegebied te behouden, begeleidt ze boeren bij grote en kleine veranderingen. Want verduurzamen is nodig, daar is ze van overtuigd. Maar het moet ook kunnen en juist die balans vinden, maakt haar werk uitdagend én waardevol.

In een landschap dat onder druk staat, helpt Martine boeren stappen te zetten richting een beter klimaat: voor henzelf, voor de natuur en voor de generaties na hen. Wat Martine betreft

is het ook goed voor de openheid van het gebied, de koeien en de boeren die van zo hun werk houden. “Ik gun dat ze dat kunnen blijven doen”.

Veenweiden

Al achttien jaar werkt ze bij Water, Land & Dijken en is als projectleider verantwoordelijk voor diverse projecten. Eén van de belangrijkste projecten waar Martine momenteel aan werkt, is de regeling ‘Samenwerking in veenweiden en Natura 2000-overgangsgebieden’, gericht op het verminderen van stikstof- en CO₂-uitstoot. Een goed voorbeeld is een waterinfiltratiesysteem met ondergrondse buizen dat veenbodems nat houdt en zo CO₂-uitstoot vermindert. Dat is cruciaal, want droge

veenbodems stoten meer CO₂ uit. Hoewel de regeling pas vorig jaar startte, ziet ze nu al meer bewustwording bij boeren rondom bemesting en waterbeheer.

Kleine momenten

Wat haar werk bijzonder maakt, zit voor Martine juist in de kleine momenten. “Ik kan intens genieten van het veenweidelandschap: de openheid, de geur van gras, de vogels in de lucht.”. Dat fijne gevoel is zeker ook van toepassing op Martines werk. Ook al gaat het met kleine stapjes, haar dagelijkse motivatie is om boeren te helpen vooruit te kunnen in een veranderende wereld. En om ze perspectief te bieden dat ze kunnen blijven boeren in mooie veenweidegebied waar ze zo van houden. ■

10 jaar - Gefeliciteerd!

Toekomstwensen aan de agrarische collectieven

“Laten we samen groeien en blijven werken aan een mooier landelijk gebied!”

IPO/BIJ12 en alle provincies

“Vooruit met boerenkracht en biodiversiteit!”

Friesland Campina

“Boerennatuur heeft de toekomst!”

LTO Nederland

“Samen voor a healthy world!”

Schuttelaar & Partners

“Collectieven zijn de motor voor verandering!”

Rabobank

“Hand in hand vergroenen we agrarisch NL!”

Boerenverstand

“Samen met boeren werken aan rijke natuur!”

CropX

“Samen voor bloeiende landbouw en vogels!”

Vogelbescherming

“Samen voor biodiversiteit met 't deltaplan!”

Stichting Deltaplan

“Met nog meer boeren werken aan vitale akkers!”

BO Akkerbouw

“Een brug slaan tussen landbouw en natuur!”

WING

10

ANLb-beheerpakketten

In het agrarisch natuur- en landschapsbeheer (ANLb) zijn de beheerpakketten de taal tussen collectief en deelnemer. In 2026 zijn er 54 beheerpakketten. Per pakket kunnen er weer meerdere varianten zijn met andere periodes of andere voorwaardes. Deze staan allemaal in het landelijke ANLb-beheerpakketten boekje.

In samenspraak met hun collectief voeren deelnemers de beheermaatregelen uit op hun bedrijf om leefgebieden te creëren voor de doelsoorten. 10 ANLb-beheerpakketten zijn hieronder uitgelicht, met daarbij wat de maatregel inhoudt en met welk doel.

1 Grasland met rustperiode

In het broedseizoen hebben weidevogels behoefte aan rust. Dit beheerpakket voorkomt verstoring door werkzaamheden op het land, door een rustperiode af te spreken voor de periode waarop weidevogels broeden en de kuikens nog niet vliegvlug zijn.

2 Plasdras voor weidevogels

De aanwezigheid van een vochtige of natte leefomgeving is een van de belangrijkste onderdelen van een goed weidevogelgebied. Natte percelen zorgen vooral voor voldoende voedsel, in de vorm van emelten en wormen.

3 Extensief beweid grasland

Beweiden met minder dieren dan normaal. Daardoor ontstaat meer variatie in grashoogte. In het kortere gras vinden kuikens makkelijker voedsel en in de hogere pollen vinden ze dekking. De mestflatten van koeien trekken allerlei wormen en insecten aan.

4 Kruidenrijk grasland

Dit beheerpakket is een van de belangrijkste schakels in een goed weidevogelmozaïek: het voorziet in zowel voedsel (insecten op de bloeiende kruiden), veiligheid (schuilen in hoger gras) als voortplanting, en het liefst in verbinding met de andere weidevogelpakketten.

5 Wintervoedselakker

Deze teelt is volledig gericht op het bieden van voedsel en dekking voor akkervogels, met name in de herfst- en winterperiode. Vogels en veldmuizen eten de zaden en roofvogels eten de muizen.

6 Stoppeland

Op het bouwland blijven de restanten van de gewassen staan en worden niet ondergewerkt. Aantrekkelijk voor patrijzen en veldleeuweriken.

7 Kruidenrijke Akker

Dit zijn graanakkers met kruiden erin, ofwel direct meegezaaid of via spontane opkomst. Een kruidenrijke akker biedt voedsel voor diverse doelsoorten, inclusief insecten.

8 Vogelvriendelijke eiwitgewassen

Eiwitgewassen als luzerne zijn aantrekkelijk voor akkervogels zoals veldleeuwerik en kwartelkoning. Dit pakket oogst later dan gewoonlijk zodat de vogels hun broedperiode kunnen voltooien.

9 Duurzaam slotbeheer

Dit pakket gaat om het op een ecologische wijze baggeren en schonen van sloten. Rekening houdend met planten en dieren en hun levenscyclus.

10 Hakhoutbeheer

Hakhoutbeheer zorgt voor gelaagdheid in een landschapselement: diverse kruiden op de bodem, een dichte laag met struiken met enkele volwassen bomen. Zonder beheer verlies je dit.

BBM PAKKETTEN

Naast ANLb-pakketten heb je ook BBM-pakketten (Beheerpakketten Biodiversiteit Melkveehouderij), die zijn een afgeleide van de ANLb-pakketten. Ze zijn bedoeld om agrariërs te stimuleren om de biodiversiteit op hun bedrijf te vergroten. Deze kunnen worden ingezet door melkveehouders om toch agrarisch natuur- en landschapsbeheer toe te passen op hun bedrijf, ook buiten ANLb-gebied.

DOE DE BESLIJBOOM "WELKE DOELSOORT BEN JIJ?"

WAAR VOEL JIJ JE LAND?

BEN JE OMNIVOOR?

BEN JE OMRINGD DOOR VRIENDEN?

BEN JE OVERDAG ACTIEF?

HOEFT DE VISITE VAN JOU NOOIT WEG?

OF EET JE VEGA?

OF HEB JE EEN PAAR GOEDE VRIENDEN?

OF KOM JE S'NACHTS OP STOOM?

OF MOET IEDEREEN NA HET FEESTJE ERUIT?

BEN JE WEL EENS VERHUISD?

OF BEN JE HONKFAST?

HEB JE HELE SCHERPE OGEN?

OF HOOR JE ALLES WAT ER OM JE HEEN GEBEURT?

KAN JE STIL ZIJN?

HEB JE EEN HARDE G?

OF HEB JE EEN ZACHTE G?

KOM JE OP VOOR EEN ANDER?

OF LAAT JIJ JE LIEVER BESCHERMEN?

OF BEN JE EEN STUITERBAL?

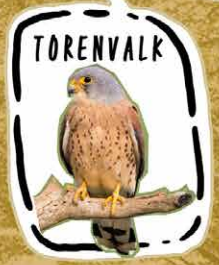
BEN JE RELIGIEUS?

OF BEN JE NIET RELIGIEUS?

BEN JE EEN ALLES-ETER?

OF HEB JE EEN SMAAK PALET VAN EEN 5 JARIGE?

EN KOM ERACHTER WELK ANLB
DIER IN JOU SCHULT.

HET MEEST THUIS?
OF WATER?

SLA DE BLADZIJDE OM EN LEES MEER OVER DEZE DOELSOORTEN...

SLAAP JE HET LIEFST?

HOU JE VAN DE RUST
VAN HET PLATTELAND?

GLAZENMAKER

OF ZOEK JE DE RUST
BIJ DE DUINEN EN
VENNEN?

**GEVLEKTE
WIT-SNUIT
LIBELLE**

OF BEN JE ACTIEF EN
ALTIJD BEZIG?

BEEKPRIK

OF BEN JE NIET ZO
KIESKEURIG MET
VRIENDEN?

HOU JE NIET VAN
MOSSELEN?

BITTERVOORN

LIJKEN JE VRIENDEN
OP ELKAAR?

OF HOU JE WEL VAN
MOSSELEN?

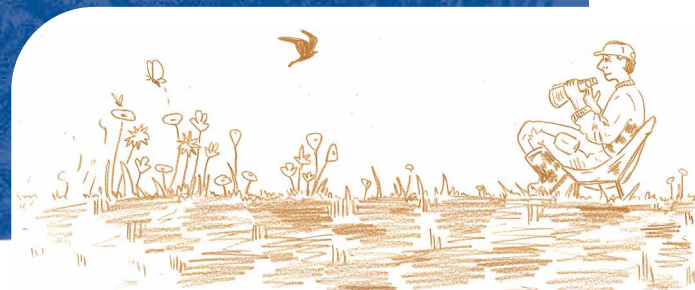
HEB JE EEN
ZACHTE G?

OF HEB JE EEN
HARDE G?

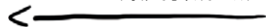
**GEELBUIKVUUR-
PAD**

BOOMKIKKER

DOE DE BESLISBOOM OP DE
VORIGE PAGINA

De boomkikker heeft zuignapjes en kan daardoor goed klimmen. Houdt van de zomer en warm weer en houdt van zingen. Is graag alleen met zijn eigen soort.

De braamsluiper sluipt door de bramen. Stilletjes en fruit etend. Braamsluipers zingen vooral in de weken rond Koningsdag.

De larven van **de beekprik** hebben een mondspleet en nog geen zuigbek en ogen. Na ongeveer zeven jaar metamorfoserende en krijgen een zuigbek en ogen. Ze voeden zich dan niet meer en planten zich in het opvolgende voorjaar voort. Een mannetje zuigt zich vast aan de kop van het vrouwtje en draait zijn lichaam strak om haar heen waarna de eitjes afgezet en bevrucht worden. Na de voortplanting sterven de dieren.

Beslisboom - welke doelsoort ben jij?

Leuk dat jij nu een gevlekte witsnuitlibel, ringmus of bunzing bent, maar wat zegt dat? In wat verschillen deze dieren? Wat maakt wie ze zijn? Lees de eigenschappen en gedrag van deze doelsoorten en voel je verwant met je eigen doelsoort.

Voor de voortplanting zoekt het **bittervoorn** mannetje een zoetwatermossel, verjaagt andere mannetjes en lokt vruchtbare vrouwtjes richting de mossel. Het vrouwtje legt haar eitjes in de kieuwholte van de levende zoetwatermossel. De larven blijven in de mossel tot ze ongeveer een centimeter groot zijn.

De bunzing heeft goede oren, daar jaagt ie mee. Doet alles voor lekker eten. Hij eet vogeltjes en konijntjes, en fruit. Niet kieskeurig. Komt overal voor in elk soort landschap. Is bang voor slangen.

De geelbuikvuurpad is het zeldzaamste amfibie in Nederland. In Zuid-Limburg bereikt hij de noordelijke grens van zijn leefgebied. Geelbuikvuurpadden roepen vooral overdag, een zacht, melodieus oeh, oeh, oeh.

De gele kwikstaart houdt van lekker bewegen, lopen, rennen en sprintvlucht vliegen. Ze zijn niet bang. Je vindt ze vaak in de buurt van koeien en paarden. Trekken in de winter naar de Sahel.

De larven van **de gevlekte witsnuitlibel** overwinteren 2 keer. Lekker slapen zeg. Je vindt hem overal, maar is steeds vaker te vinden in vennen en in de duinen.

De larven van **de groene glazenmaker** overwinteren 1 a 2 keer. De eitjes en de larven leven op de krabbenscheerplant. Dus voorzichtig met maaien: de groene glazenmaker heeft 2 jaar nodig om een nieuwe generatie te maken.

Grutto's houden van de boerennatuur. Hij is onze nationale vogel. Heeft lange benen en maakt spectaculaire baltsvluchten. In overwinteringsgebied is de grutto vegetariër en eet hij rijstkorrels. In de lente en zomer eet hij wormen en emelten.

De hamster of korenwolf is zwaarlijvig, houdt van hamsteren en verzamelen en leeft in het Zuid-Limburgse landschap. Zijn afbeelding vind je op het Gulpener bier Korenwolf Wit.

De kerkuil houdt van de nacht. Hij jaagt op het zicht. Hij houdt van muizen, heel veel muizen, maakt niet zo uit welke soort. Kerkuil vrouwtjes zijn heel geduldig, het voeren van een jong duurt een uur. Daarbij wordt de muis ontleed van harde delen, die de moeder opeet. De zachte delen gaan naar de jongen.

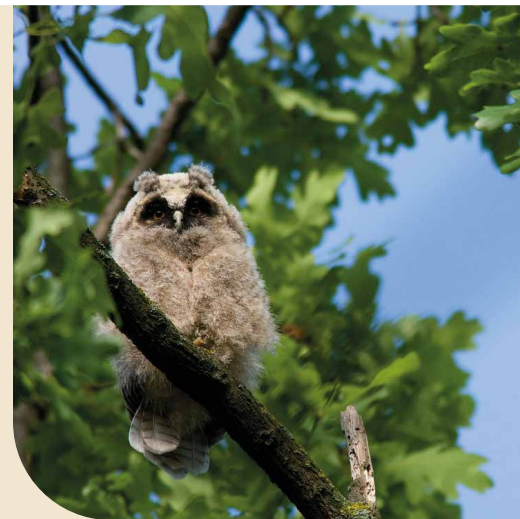
De kievit kan mooi in de lucht dansen en daarbij zingen. Verdedigt zijn nest met verve tegen belagers, waardoor andere soorten graag onder hun bescherming broeden. Komt op voor anderen, ook al zijn het geen vrienden. Niet al te kieskeurig, houdt van gras en mais/bouwland.

Kleine zwanen eten voedselresten op akkers, zoals mais en aardappelen, en eten het eiwitrijke gras op graslanden. Zijn alleen in de herfst en winter in noordelijk Nederland te vinden.

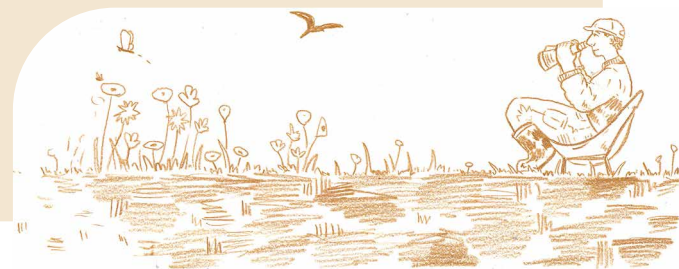
De kneu houdt van gezelschap en is vaak in groepen te vinden. Ze broeden soms vlak naast elkaar met meerdere nesten in één heg. Vriendelijke sociale vogel.

De ringmus houdt niet van verhuizen. Hij blijft lekker het hele jaar door in Nederland. De ringmus houdt van knus kleinschalig landschap.

De torenvalk houdt van bidden. Het is een rustige vogel. Is niet kieskeurig, houdt van alle landschappen en is zelfs in de stad te vinden. In de winter vertrekt een deel van de torenvalken.

Ransuilen kunnen overal wonen: agrarische gebieden, open bos, bosranden, parken, duinen, heiden, hoogvenen en moerasgebieden. En ze eten ook alles: woelmuizen, liefst de veldmuis, en echte muizen, zoals de bosmuis. Ook kleine vogels vinden ze lekker, zoals mussen, merels, spreuwen en vinkachtigen.

Van nice-to-have
naar must-have

BOERENNATUUR ZET IN
OP NATUURINCLUSIEVE
LANDBOUW

Natuur, landschap en biodiversiteit staan hoger op de agenda dan ooit tevoren. Niet alleen bij beleidsmakers, maar ook bij bedrijven, ketenpartijen en consumenten groeit het besef dat gezonde ecosystemen onmisbaar zijn voor een toekomstbestendige landbouw en voedselsysteem. Waar natuur lange tijd vooral werd gezien als iets extra's, een mooie aanvulling op het boerenbedrijf, ontstaat nu een fundamenteel andere kijk. Natuur is geen *nice-to-have* meer, maar een *must-have*.

BoerenNatuur wil dat iedere boer in Nederland een boterham kan verdienen met natuurinclusieve landbouw. Het Agrarisch Natuur- en Landchapsbeheer (ANLb) is daarin een belangrijk instrument, maar niet het enige. Ook Kritieke Prestatie Indicatoren (KPI's), biodiversiteitsmonitoren en regionale samenwerkingen spelen een steeds grotere rol. Maar wat ze gemeen hebben is dat agrarische collectieven samen met boeren werken aan gebied specifieke beheermaatregelen, die bijdragen aan natuur, landschap en biodiversiteit.

Die verbreding komt niet uit de lucht vallen. Toen BoerenNatuur ruim tien jaar geleden vooral bezig was met de inrichting van het collectieve stelsel rond het ANLb, lag de nadruk op het organiseren van netwerken, dienstverlening en uitvoering van beheermaatregelen. Het opbouwen van een goed functionerend systeem had prioriteit.

Tegelijkertijd was vanaf het begin eigenlijk al duidelijk dat het ANLb alleen niet voldoende zou zijn om biodiversiteitsherstel en herstel van doelsoorten te realiseren.

In 2022 is de missie van BoerenNatuur herzien. De organisatie ging nadrukkelijker kijken naar de balans tussen ecologie en economie. Want natuurinclusieve landbouw kan alleen succesvol zijn als boeren er ook economisch perspectief aan overhouden. Hoeveel mag natuurbeheer een boer kosten? Wat moet het opleveren? En hoe organiseer je een systeem waarin natuur onderdeel wordt van de dagelijkse bedrijfsvoering?

Natuur steeds meer onderdeel van landbouwsysteem

Het zijn allemaal vragen die raken aan een bredere ontwikkeling binnen de landbouw. Waar BoerenNatuur en de collectieven

aanvankelijk vaak werden gezien als uitvoerders van het ANLb-stelsel, vervullen zij tegenwoordig een veel bredere rol. Ze ondersteunen boeren bij het integreren van natuur in hun bedrijfsvoering en helpen tegelijkertijd publieke én private partijen om biodiversiteitsdoelen concreet te maken.

Dagelijks bestuurder BoerenNatuur Henk Smith ziet een duidelijke verandering de afgelopen jaren. "Bij de start van het collectieve stelsel ging het in het begin vooral om de boer die maatregelen wilde uitvoeren, omdat daar een vergoeding tegenover stond," vertelt hij. "We keken toen nog minder naar het ecologische stuk van natuurbeheer. Je zag ook weinig afstemming tussen ANLb-maatregelen en de omgeving. De collectieven hebben het voor elkaar gekregen dat steeds integraler en gebiedsgericht werken."

Volgens Smith is ook de manier waarop veel boeren naar natuur in de bedrijfsvoering kijken veranderd. "Boeren werken steeds vaker vanuit

een ander perspectief. Ze stemmen gewassen beter af op de omgeving en denken meer na over agrobiodiversiteit. Door kruidenrijke stroken te laten staan, bieden ze bijvoorbeeld een thuis voor natuurlijke vijanden van plaaginsecten. Je ziet dat natuur steeds meer geïncorporeerd wordt in het landbouwsysteem.”

Dat betekent niet dat de landbouw ineens volledig verandert, maar wel dat boeren steeds vaker natuur meenemen in hun keuzes. Van de eco-regeling tot duurzaam bodembeheer en

landschapselementen: natuur wordt onderdeel van toekomstbestendige bedrijfsvoering.

Smith ziet daarin twee verschillende modellen van landbouw. “Je hebt het controlemodel, waarin je voortdurend probeert bij te sturen en alles beheersbaar te houden, en je hebt het adaptieve model, waarbij het systeem zichzelf corrigeert. Mijn idee is dat de agrarische sector steeds meer richting dat tweede model beweegt. We bewegen meer mee met de natuur en de elementen.”

Dat zie je volgens hem terug in de praktijk. “Boeren hebben vaker bomen, struiken en een variatie aan planten op hun bedrijf aanwezig. Ze kijken meer naar het totale systeem. Het mooist is wanneer je kijkt naar de ruimtelijke mogelijkheden die een gebied biedt. In een kleinschalig coulisselandschap heb je bijvoorbeeld weinig aan weidevogelbeheer, terwijl je een open landschap juist niet vol moet zetten met bomen. We zorgen steeds vaker voor de goede dingen op de goede plek.”

Gebiedsgerichte aanpak

Die gebiedsgerichte aanpak vormt de kern van de collectieve werkwijze. Met 39 agrarische collectieven beschikt BoerenNatuur over een landelijk netwerk waarin lokale kennis centraal staat. Collectieven kennen de bodem, het landschap, de ecologische kansen en de boeren in hun gebied. Daardoor kunnen beheermaatregelen beter worden afgestemd op wat lokaal nodig en haalbaar is. De uitvoering van dat beheer wordt vastgelegd in het SCAN-ICT-systeem van BoerenNatuur en de collectieven. Landelijk werkt BoerenNatuur momenteel met twee typen beheerpakketten: ANLb-pakketten en BBM-pakketten. Beide vormen bouwstenen voor verschillende KPI-systemen waarmee inzichtelijk wordt gemaakt welke bijdrage boeren leveren aan biodiversiteit en landschap.

Zowel publieke als private partijen gebruiken deze systemen om biodiversiteitsdoelen meetbaar te maken in verschillende programma's, zoals de Brabantse Biodiversiteitsmonitor Melkveehouderij, de Utrechtse Monitor Duurzame Landbouw, On the Way to PlanetProof Zuivel en binnen het project Agrarisch Natuurlijk.

Het toepassen van verschillende instrumenten is belangrijk volgens BoerenNatuur. Het ANLb is namelijk gebonden aan specifieke leefgebieden en budgetten. Daardoor zijn er nog altijd delen van Nederland waar boeren beperkte de ANLb-mogelijkheden hebben, terwijl zij wel

degelijk natuurbeheer zouden willen uitvoeren. Zeker hier bieden KPI's en BBM-pakketten nieuwe mogelijkheden. Ze maken zichtbaar welke prestaties boeren leveren op het gebied van natuurbeheer en kunnen helpen om daar ook een financiële waardering tegenover te zetten.

BoerenNatuur werkt daarom actief mee aan de verdere ontwikkeling van KPI-systematiek en de onderliggende beheerpakketten. Dat gebeurt onder meer via het landelijke KPI-K traject en de ondersteuning van de BBM-pakkettencommissie. Het uiteindelijke doel is om met die KPI-systematiek een landelijke werkwijze op te zetten, die breder toepasbaar wordt voor boeren die aan biodiversiteit willen werken.

Daarbij blijft het uitgangspunt hetzelfde als bij het ANLb: goed geborgd beheer dat leefgebieden creëert voor doelsoorten en bijdraagt aan biodiversiteit, natuur en landschap.

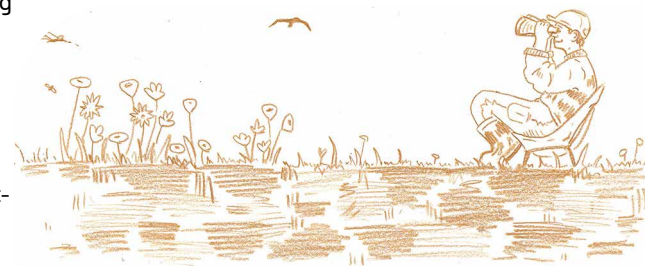
Programma Meer boerennatuur

Volgens Smith groeit ondertussen ook de interesse vanuit het bedrijfsleven om hierin financieel aan bij te dragen. Om die ontwikkeling verder vorm te geven is BoerenNatuur in 2026 gestart met het verenigingsprogramma Meer boerennatuur. Aanleiding daarvoor was een verkenning in 2025 naar manieren om kennis, diensten en instrumenten beter te bundelen tot een landelijk aanbod voor boeren en collec-

tieven. "Met het verenigingsprogramma Meer boerennatuur kijken we nu nadrukkelijk naar de financiële stromen," zegt hij. "We merken dat de behoefte bij bedrijven en private partijen groter wordt om financieel bij te dragen aan duurzame landbouw en biodiversiteit, ook buiten het ANLb-stelsel om."

Die ontwikkeling past bij een bredere maatschappelijke trend waarin bedrijven steeds vaker verantwoordelijkheid nemen voor hun impact op natuur en klimaat. Sommige bedrijven willen bijdragen aan biodiversiteit om hun ecologische voetafdruk te verkleinen, andere zoeken naar manieren om natuurherstel zichtbaar onderdeel te maken van hun duurzaamheidsbeleid.

"Wij onderzoeken nu welke eenheden en maatregelen privaats gefinancierd kunnen worden," aldus Smith. "Je ziet dat bepaalde bedrijven

behoefte hebben om iets te doen voor vogels of landschapselementen. We zien een systeem voor ons waarbij naast ANLb ook andere maatregelen privaat kunnen worden gefinancierd.”

Dat vraagt wel om nieuwe manieren van samenwerken. Want waar publieke financiering vaak gekoppeld is aan vaste regelingen en leefgebieden, vraagt private financiering om flexibiliteit en maatwerk. Collectieven kunnen daarin volgens BoerenNatuur een sleutelrol

spelen, juist omdat zij de verbinding vormen tussen boeren, gebied en natuurdoelen.

Binnen het programma staat de zoektocht naar een gezonde balans tussen ecologie en economie centraal. Voor BoerenNatuur staan kwaliteit en impact op gebiedsniveau centraal, terwijl tegelijkertijd wordt gekeken naar nieuwe ontwikkelingen zoals biodiversiteitscredits, data-uitwisseling en langjarige financieringsmodellen.

Volgens Smith is die zoektocht nog volop gaande, maar is de richting helder. “ANLb blijft natuurlijk de grote pijler,” zegt hij. “Maar er is meer nodig. Het ANLb heeft beperkingen, dus moeten we verder kijken als we willen dat elke boer een boterham kan verdienen met groen boeren.”

Dat steeds meer boeren die kant op bewegen, blijkt volgens hem uit de cijfers. Inmiddels doet bijna een kwart van de Nederlandse boeren mee aan agrarisch natuurbeheer. “We gaan allemaal de kant op van natuurinclusieve landbouw,” zegt Smith. “Soms door overheidsmaatregelen, soms doordat boeren zelf zien dat het nodig is.”

Maar het succes van natuurinclusieve landbouw zit niet in regels of subsidies. “Het gaat ook om vertrouwen en samenwerking.” ■

boerennatuur in beeld

MET ANLB STELSEL

Wat is ANLb?

Het agrarisch natuur- en landschapsbeheer-stelsel is een complex geheel van vele partijen, acties en verantwoordelijkheden. Het beleid en financiering start in Brussel bij de Europese Unie, wordt verder bepaald door het Nederlandse kabinet en sluit aan bij de natuurbeheerplannen van de provincie.

De collectieven vertalen die in gebiedsplannen voor hun regio. Bespreken die aan de keukentafel met hun deelnemende boeren, welke beheer-maatregel ze waar op hun bedrijf kunnen uitvoeren. En dan komt het belangrijkste: de boer die de ANLb-maatregelen uitvoert draagt zo bij aan biodiverse leefgebieden voor de doelsoorten.

Het is een mooi symbiotisch geheel, en hoe beter we met elkaar samenwerken, hoe effectiever alle natuur- en landschapsmaatregelen zijn.

GEZICHTEN VAN DE BOERENNATUUR: MELLANY KLOMPEN

“Boeren die vastlopen in het huidige systeem, moeten zelf de stap nemen om te veranderen”

*Ingekort interview van de portrettenreeks ‘Gezichten van de boerennatuur’.
Oorspronkelijke tekst van Babs Bouwman.*

Al meer dan twintig jaar werkt Mellany Klompe aan het versterken van de biodiversiteit in de Hoeksche Waard. Haar levensmissie is om een toekomstbestendig landbouwsysteem op te bouwen. Ze is directeur van het gefuseerde collectief BoerenNatuur Zuid-Hollandse Delta en runt samen met haar man Jeroen een regeneratieve modelboerderij. “We willen laten zien dat het anders kán.”

De basis voor Mellany’s missie werd al begin 2000 gelegd, toen ze bij het Waterschap werkte aan een onderzoek naar de effecten van akkerlanden op waterkwaliteit. In die tijd werd het zaadje geplant voor de bodem en biodiversiteit en de impact die landbouw daarop kan hebben.

De bodem werkte niet meer als vroeger

Later namen Mellany en Jeroen de ouderlijke boerderij over, maar de resultaten vielen tegen. “We zagen dat de bodem niet meer werkte zoals vroeger”. Er moest iets veranderen. Inspiratie kwam uit een onverwachte hoek. “In ontwikkelingslanden hebben boeren geen geld voor zware machines of chemische middelen. Daar werken ze noodgedwongen met de natuur mee”. Hun werkwijze om de bodem altijd bedekt te houden, groenbemesters direct na de oogst te zaaien, en natuurlijk bodemleven te stimuleren, sprak hen aan.

Weg van de lange adem

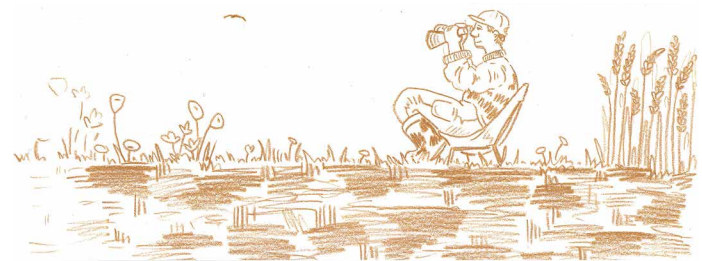
Regeneratieve landbouw vraagt een mentale omslag. “Je moet intrinsiek gemotiveerd zijn: anders werkt het niet”. Banken bestempelen

regeneratieve bedrijven als risicovol. Voor producten krijgen agrariërs geen betere prijs, ondanks lagere inputkosten en een gezondere bodem. “Alles om ons heen is nog ingericht op het oude systeem”. Het vergt een lange adem maar gelukkig ziet Mellany inmiddels wel de resultaten.

Naast de boerderij is zijn de kwartiermaker en directeur voor de fusie van Collectief Hoeksche Waard en Collectief Zuid-Hollandse Eilanden. Sinds 1 januari 2026 vormen zij samen Boeren-Natuur Zuid-Hollandse Delta.

Mellany hoopt dat regeneratieve landbouw volledig onderdeel wordt van het ANLb. “Als die twee werelden samenkomen, dan pas krijgt de landbouw de toekomst die zij verdient”. ■

boerennatuur in beeld

10 boeren: samenwerken voor weidevogels en biodiversiteit

Het initiatief ontstond in 2017 vanuit een samenwerking tussen agrarisch collectief Noord-Holland Zuid, boeren uit het gebied en Vogelbescherming Nederland. Het idee was eenvoudig, maar krachtig: de melk uit het Amstelland

verköpen zodat de opbrengsten direct terugvloeien naar natuurbeheer in de polder, en er tegelijk meer trots kwam op de eigen lokale producten. "Het idee was om de melk uit dit gebied zelf te verwerken onder een eigen merk, namelijk Boeren van Amstel,"

Onder de rook van Amsterdam liggen de polders van het Amstelland, van oudsher een belangrijk weidevogelgebied. Waar de aantallen weidevogels in veel delen van Nederland teruglopen, blijven ze hier opvallend stabiel. Dat is geen toeval. Zeventien agrariërs hebben zich verenigd in de coöperatie Boeren van Amstel en zetten zich met de verkoop van lokale melk en kaas actief in voor natuurherstel en biodiversiteit.

Remco van Blaaderen

vertelt Michel Penterman, sinds 2021 directeur van het bedrijf (de BV), waar de coöperatie aandeelhouder van is. "Met de opbrengsten worden boeren ondersteund in hun natuurmaatregelen."

Doorstart

De start was veelbelovend. Horecazaken in Amsterdam namen de melk enthousiast af en nog altijd wordt menig cappuccino in de hoofdstad gemaakt met melk uit het Amstelland. Ook Albert Heijn-filialen in en rond Amsterdam namen de producten op in het assortiment. Toch bleek het runnen van een eigen melkfabriek een grote uitdaging. Toen tijdens de coronapandemie de horeca sloot, kwam de toekomst van Boeren van Amstel onder druk te staan.

“We konden niet meer aan onze financiële verplichtingen voldoen,” zegt Penterman. “Gelukkig konden we in 2021 een doorstart maken als coöperatie van zeventien boeren uit het Amstelland en de naam Boeren van Amstel behouden.”

Sindsdien laat de coöperatie de melk verwerken bij Den Eelder in Zaltbommel, dat ook een deel van de distributie verzorgt. Die samenwerking gaf rust en ruimte om verder te bouwen. “Omdat we heel *lean and mean* werken, met slechts 1,8 fte en weinig vaste lasten, draaien we nu goed,” vertelt Penterman. “Vijf jaar na de doorstart realiseerden we vorig jaar een omzet van 1,4 miljoen euro en maakten we winst.” Naast horeca en supermarkten vinden de producten inmiddels ook hun weg naar organisaties als Schiphol Group, Microsoft, Van der Valk, De Nederlandsche Bank en de Vrije Universiteit.

Michel Penterman

Het eigen weidevogelfonds

De opbrengsten komen niet alleen terecht bij de coöperatie, maar ook direct bij de natuur. Van iedere verkochte liter melk gaat twee cent naar het eigen weidevogelfonds. De helft daarvan wordt gelijk verdeeld onder de boeren, de andere helft op basis van natuurprestaties. Hoe meer maatregelen een boer neemt, hoe groter de bijdrage.

“Dit maakt het mogelijk om natuurbeheer meer vanuit de markt te financieren,” zegt melkveehouder Remco van Blaaderen, sinds twee jaar voorzitter van de coöperatie. “Het mooie van ons weidevogelfonds is dat

alle boeren die zich inspannen voor natuur ervan profiteren, dus ook boeren die geen melk leveren.”

Van Blaaderen voert op zijn bedrijf verschillende natuurbeheerpakketten uit, zoals uitgesteld maaien, het verhogen van het slootpeil en het niet bemesten van slootkanten. Volgens hem is juist de samenwerking tussen boeren met verschillende bedrijfsvoeringen een belangrijke kracht van het gebied.

“Die variatie zorgt voor een afwisselend landschap waar weidevogels van profiteren,” zegt hij. “Als boeren moeten we beter laten zien wat we allemaal doen. Daar zijn we soms nog te bescheiden in.”

Amsterdam heeft kaas teruggekregen

Een andere belangrijke inkomstenbron voor natuurherstel is de Amsterdammer, een kaas die volgens traditioneel Amsterdams recept wordt gemaakt. Twee jaar geleden bracht Boeren van Amstel deze opnieuw op de markt. “We hebben de echte Amsterdamse kaas teruggegeven aan de stad,” vertelt Penterman. “Het

is een jonge, smeùige kaas met een volle, licht belegen smaak. Van iedere verkochte kilo kaas zaaien wij één vierkante meter biodiversiteit in met inheems geteeld zaad dat past binnen de natuur- en polderplannen.”

Met die aanpak is inmiddels meer dan 50.000 vierkante meter extra biodiversiteit gereali-seerd in het Amstelland. Langs slootkanten verschijnen bloemen- en kruidenmengsels die insecten aantrekken en bijdragen aan een sterker ecosysteem.

Op het land van Van Blaaderen werd vorig jaar 37.000 vierkante meter biodivers mengsel ingezaaid. Dat leverde direct resultaat op. “Bij mij op het land doet de argusvlinder het opvallend goed,” zegt hij. “We hebben zeker 150 vlinders waargenomen en De Vlinderstichting is zelfs komen kijken.” De argusvlinder is in Nederland inmiddels een ernstig bedreigde soort. Ook weidevogels profiteren van de maatregelen in de polder. Midden in het gebied laten boeren gezamenlijk percelen met rust en houden zij het waterpeil hoog, zodat vogels voldoende voedsel en broedgelegenheid vinden. “Het mooie is dat steeds meer mensen waardering krijgen voor de weidevogels in de polders vlak bij Amsterdam,” aldus Van Blaaderen.

Boeren ondersteunen ecologisch systeem

De coöperatie werkt daarnaast aan zoge-noemde ecohubs in de Duivendrechtterpolder,

de Bovenkerkerpolder en De Ronde Hoep. Daarmee verbeteren de boeren niet alleen de biodiversiteit, maar ook de waterkwaliteit in de sloten. “Ook insecten zijn belangrijk voor weidevogels,” zegt Penterman. “We ondersteunen een compleet ecologisch systeem.” Voor iedere polder is inmiddels een natuurplan opgesteld dat richting geeft aan toekomstige maatregelen.

Al in 2019 opende Boeren van Amstel de Rijke Weidevogelboulevard, een strook met bloemen en kruiden die dwars door de polder loopt. Insecten vinden er voedsel en beschutting, terwijl jonge weidevogels profiteren van het extra voedselaanbod.

Penterman ziet daarin ook een bredere missie. “Mijn persoonlijke missie met Boeren van Amstel is om natuurherstel eetbaar, meetbaar en beleefbaar te maken,” zegt hij. “We kiezen bewust voor lokale producten, zodat consumenten en bedrijven direct bijdragen aan het landschap in hun eigen omgeving.”

De samenwerking met natuurorganisaties speelt daarbij nog altijd een belangrijke rol. Boeren van Amstel werkt nauw samen met Vogelbescherming Nederland en Landschap Noord-Holland. Een deel van de opbrengsten wordt bijvoorbeeld geïnvesteerd in oeverherstel met wilgenmatten, wat gunstig is voor insecten, vlinders en libellen.

“We hebben onder meer bijgedragen aan natuurgebied De Ronde Hoep,” vertelt Penterman. “Het mooie is dat boeren, natuurorganisaties en het agrarisch collectief hierin echt samen optrekken.”

Ook werkt de coöperatie samen met Biodiversity Boosters, een organisatie die bedrijven koppelt aan boeren en terreinbeheerders die investeren in natuurherstel. Daarbij worden data uit het gebied inzichtelijk gemaakt met drones en satellietbeelden.

Voor de toekomst hoopt Van Blaaderen dat Boeren van Amstel nog meer producten op de markt kan brengen, zodat de inkomsten voor natuurbeheer verder groeien. Tegelijk probeert de coöperatie consumenten nauwer te betrekken bij het landschap rondom Amsterdam. Zo kunnen bezoekers tegenwoordig zelfs overnachten in een enorm melkpak midden in de polder.

Wie door het Amstelland fietst, ziet dat de samenwerking tussen boeren, natuurorganisaties en bedrijven meer oplevert dan alleen streekproducten. Hier ontstaat een landschap waarin landbouw en natuur elkaar versterken. En waarin weidevogels nog altijd een plek hebben. ■

Felicitaties van minister Jaimi van Essen (LVVN)

Minister Jaimi van Essen (midden) in gesprek in Groesbeek

“Ik wil BoerenNatuur van harte feliciteren met het 10-jarig jubileum. Dankzij BoerenNatuur is agrarisch natuurbeheer niet meer weg te denken uit ons land. Het laat zien dat landbouw en natuur elkaar versterken. Boeren zijn niet alleen voedselproducenten, maar ook de hoeders van ons landschap. Daarom maakt agrarisch natuurbeheer nadrukkelijk onderdeel uit van ons coalitieakkoord.

Onlangs heb ik op uitnodiging van BoerenNatuur in Groesbeek met eigen ogen kunnen

zien hoe agrarisch natuurbeheer er in de praktijk uitziet. Daar zag ik hoe boeren vanuit hun eigen bedrijf op een prachtige manier bijdragen aan natuurherstel. Dat vond ik ontzettend inspirerend. De energie, betrokkenheid en gebiedskennis die ik binnen de agrarische collectieven tegen ebn gekomen, maken indruk. Niet voor niets zijn er inmiddels wachtlijsten van boeren die willen deelnemen aan het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb).

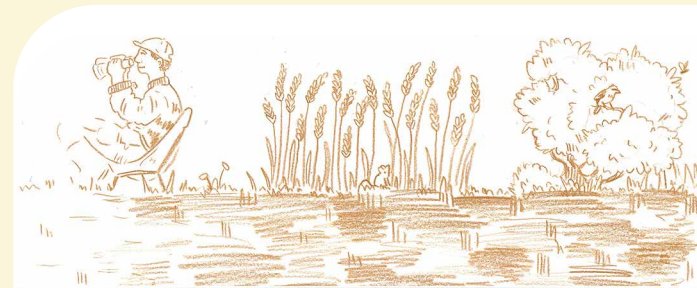
De ondernemersmentaliteit en passie die ik in Groesbeek zag, en bij veel andere boeren ook, geven mij veel vertrouwen. Het laat zien dat boeren zélf aan het roer kunnen staan bij agrarisch natuur- en landschapsbeheer en dat een vrijwillig instrument succesvol kan zijn. Dat geeft ook ons in Den Haag energie. Als ik kijk naar de middelen die we in het coalitieakkoord willen vrijmaken voor het ANLb, dan zie ik daarin veel perspectief voor nog meer boeren om mee te doen. En daarbij is het fijn om een partner als BoerenNatuur naast ons te hebben staan.

Voor mij is het ANLb een waardevol onderdeel van de bredere instrumentenmix die nodig is om de opgaven op het gebied van landbouw, natuur, waterkwali-

teit en stikstof te realiseren. Daarom vind ik het belangrijk dat we hierin blijven investeren. Verdere ontwikkeling en opschaling van het ANLb vragen wel om de juiste randvoorwaarden: voldoende budget, passende vergoedingen, langjarige zekerheid en een goede samenhang met andere beleidsinstrumenten.

Ook in de Tweede Kamer zie ik breed draagvlak voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer en voor de belangrijke rol van boeren in het beheer van ons landschap. Laten we die kans dan ook volop benutten. Tegelijkertijd is het belangrijk dat we de bijdrage van boeren zichtbaar maken en inzetten als positief voorbeeld.

Ik kijk er naar uit hier verder aan te bouwen samen met BoerenNatuur en een nog groter succes te maken van het agrarische natuurbeheer”. ■

10 jaar - Gefeliciteerd!

Toekomstwensen aan de agrarische collectieven

“Samen voor nog meer
bloeiende en zoemende
velden”

WNF / WWF

“Samen verder
bouwen aan een
sterke toekomst!”

Super Office

“Op naar samen
bouwen aan en in
het landschap!”

LandschappenNL

“Samen aan de
slag voor natuur
en water!”

Unie van Waterschappen

“Veel Agrarisch
Natuurlijk: zodat
meer groen
loont”

ZuivelNL

“3000
mestkevers tillen
samen een koe”

Wij-land

“Met dagelijkse
creativiteit gaan
we door!”

Daily Creations

“Groei en bloei
in agrarisch
natuurbeheer”

RVO

“Samen naar
een vitaal
en divers
boerenland”

Louis Bolk

“Samen bouwen
aan sterk ANLb
voor natuur en
boer”

Federatie Particulier Grondbezit

“Blijf het goede
laten groeien!”

CLM

**“Samen
bouwen aan
BoerenNatuur”**

ReGeNL

**“Naar een landschap
waar natuur en landbouw
elkaar versterken!”**

VBNE

**“Samen
werken aan groen
& ruimte!”**

Aequator

**“Samen voor
meer
biodiversiteit!”**

Ravon/Floron

**“Verder bouwen
aan een biodivers
boerenland!”**

LVVN

**“Meer
kennis voor
een sterkere
natuur!”**

OBN Natuurkennis

**“Boer en
boswachter,
natuurlijk
verbonden!”**

Staatsbosbeheer

**“Samen
investeren in
een biodivers
Nederland!”**

Natuurmonumenten

**“BoerenNatuur,
loont voor jonge
boer én Natuur!”**

NAJK

**“Samen voor
rijke kennis over
boeren natuur”**

SOVON

**“Samen voor
een boerenland
vol vlinders”**

Vlinderstichting

De gele kwikstaart

Daar scharrelt hij door het gras. Kwikkend met zijn lange staart. Als vrolijke noten door de weilanden. Hij ziet er misschien mooier uit dan hij klinkt, met zijn simpele tswie tswie tswie.

Hij houdt van rust en openheid. Heeft tijd en ruimte nodig om rustig te broeden in de gewassen. Dat lukt niet altijd, want de boer heeft soms een andere planning. Daar zit je in het voorjaar in de laatste restjes wintertarwe, goed verstoppt op de grond. Eerst de eieren uitbroeden, de kuikens op het nest groot brengen en ze leren vliegen. Dat doen ze best snel, maar al met al toch wel een maandje.

Teelt van gewassen gaat niet altijd gelijk op met het ritme van de gele kwikstaart. Terwijl hij niet heel kieskeurig is waar hij zijn nestje bouwt. Kruidenrijke graslanden, bieten en tussen de bollen, het past hem allemaal. Gelukkig zijn er boeren die hen wel zien,

en rust gunnen. Op de akkers gaat het steeds beter. Waar ze rustig tussen de gewassen spinnen, kevers en wantsen kunnen eten. Op weilanden vinden ze eten voor hun nakomelingen. En zo rustig scharrelend tussen de koeien en schapen zorgen ze voor hun gezin.

Als de wereld nou eens wat rustiger deed, het hoeft allemaal niet zo snel. Dan kunnen we elk jaar weer genieten van meer vrolijke wippende staarten in ons landschap.

Data: de stille motor achter agrarisch natuurbeheer

Achter goed agrarisch natuurbeheer gaat veel meer schuil dan bloemenranden, kruidenrijk grasland of weidevogels. Van de planning en registratie van beheermaatregelen, controles tot uitbetaling, er komt heel wat organisatie bij kijken. Om dat overzichtelijk en uitvoerbaar te maken ontwikkelde BoerenNatuur ruim tien jaar geleden een eigen digitaal systeem: SCAN-ICT.

Ooit opgericht door de voorganger van BoerenNatuur, SCAN (Stichting Collectieven Agrarisch Natuurbeheer), is het eigen ICT-systeem inmiddels onmisbaar voor het realiseren van het agrarisch natuur- en landschapsbeheer.

Afspraken met de provincies

In dit subsidiestelsel maken de agrarische collectieven afspraken met de provincies over hoeveel beheer zij uitvoeren, zoals hectares droge dooradering, open grasland of waterbeheer. Die afspraken verdelen de collectieven

dan over hun deelnemers: individuele boeren en andere grondgebruikers die het beheer op hun bedrijf uitvoeren. Dat vraagt om nauwkeurige registratie. Wie beheert welk perceel? Welk pakket hoort daarbij? Is het beheer uitgevoerd? En welke vergoeding hoort daarbij?

Met SCAN-ICT kunnen collectieven op perceelniveau vastleggen welke maatregelen worden uitgevoerd. Alle gegevens worden centraal beheerd en gekoppeld aan de systemen van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO). Daardoor kunnen dagelijks gegevens

worden uitgewisseld. Voor de collectieven is het systeem dan ook niet meer weg te denken in de alledaagse praktijk. Kortom, de data vormen de stille motor achter al die hectares natuurbeheer in Nederland.

Vier onderdelen, één geheel

SCAN-ICT is de afgelopen jaren opgebouwd uit vier onderdelen die samen het werkproces ondersteunen.

In SCAN-GIS brengen collectieven beheer letterlijk in kaart. Per perceel leggen ze vast waar bijvoorbeeld een akkerrand, kruidenrijk grasland, slootbeheer of houtwal ligt. Daarmee ontstaat een geografisch overzicht van alle beheermaatregelen.

In SCAN-Office leggen de collectieven de afspraken met deelnemers vast. Hier staan de contracten en beheerbijlagen die horen bij de ingetekende percelen. De administratieve en geografische informatie sluiten direct op elkaar aan.

Als het beheer gecontroleerd en goedgekeurd is, zorgt SCAN-Financieel voor de vertaalslag

naar betalingen. Hiermee kunnen collectieven het totale subsidiebedrag omzetten naar de individuele contracten, zodat iedere deelnemer ontvangt waar hij of zij recht op heeft.

Het laatste onderdeel is voor de deelnemer zelf. Via mijnboerenatuur.nl krijgen ze inzicht in hun eigen gegevens. Ze kunnen hun eigen beheer inzien en meldingen doen van uitgevoerd beheer. Op kaartniveau zien zij welke beheereenheden zijn afgesproken en welke voorwaarden daarbij horen. Dat maakt het voor iedereen toegankelijk en transparant.

Verder doorontwikkelen richting toekomst

Landbouw en natuurbeheer veranderen voortdurend. Daarom is SCAN-ICT continu in doorontwikkeling. De afgelopen tien jaren heeft BoerenNatuur steeds weer nieuwe functies toegevoegd en verbeteringen doorgevoerd.

Een mooi voorbeeld van slimmer werken in de praktijk is de ontwikkeling van de digitale SchouwApp. Waar controles vroeger vaak op papier of in losse documenten gebeurden, kunnen collectieven inspecties nu digitaal plannen en uitvoeren. De SchouwApp wordt op dit moment opnieuw gebouwd in een nieuwe techniek, zodat deze klaar is om verder door te ontwikkelen naar de VeldApp, waarin ook de monitoring ondersteund wordt.

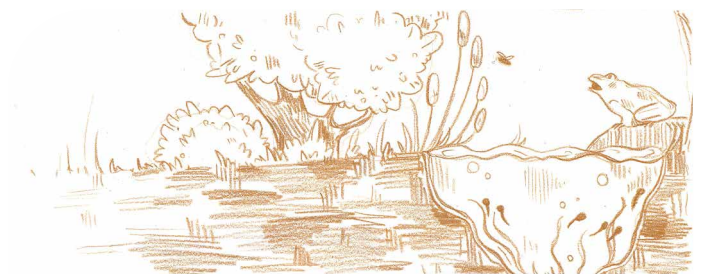
Verdere doorontwikkeling blijft ook de komende jaren op de agenda staan, zodat SCAN-ICT een robuust instrument blijft en mee kan met toekomstige landbouwontwikkelingen. Dat is ook nodig. Een systeem kampt altijd met uitdagingen, zoals op het gebied van snelheid, stabiliteit en koppelingen met externe systemen. Daarom wordt er door BoerenNatuur hard gewerkt aan stabilisatie van SCAN-ICT. Hierbij ligt de focus op het oplossen

van technische knelpunten, het verbeteren van prestaties, het versterken van beveiliging en de voorbereiding op de toekomstige groei van het ANLb met meer hectares en deelnemers. Met deze stevige basis wil BoerenNatuur verder bouwen aan vernieuwing van het systeem, zoals de migratie van SCAN-Office naar de Cloud en het vervangen van SCAN-GIS door een vernieuwd en verbeterd systeem.

Het afgelopen jaar zette BoerenNatuur al belangrijke stappen richting een vernieuwd platform. Ook werd flink geïnvesteerd in digitale veiligheid en kwam er een nieuwe KPI-systematiek bij, waarmee prestaties op basis van beheer beter inzichtelijk worden gemaakt. Ook monitoringgegevens, zoals uit de Boerenlandvogelmonitor, zijn uitgebreider beschikbaar geworden. In de nabije toekomst zal SCAN-ICT verder gaan onder de naam BoerenNatuurOnline. ■

Meten om te verbeteren

Voor BoerenNatuur en de agrarische collectieven is monitoring uitgegroeid tot een van de belangrijkste thema's binnen de vereniging. Dat gaat verder dan alleen verantwoording afleggen, maar is vooral om lerend te beheren. Alleen door goed te meten wat wel en niet werkt, kun je immers gericht bijsturen. Zo zorg je ervoor dat het juiste beheer op de juiste plek komt: daar waar het ecologisch het meest effectief is én inpasbaar voor de boer.

Die gedachte van leren op basis van kennis en praktijkervaring vormt tegenwoordig de rode draad binnen de monitoring bij BoerenNatuur. Waar in de beginjaren vooral werd gekeken naar doelsoorten zoals grutto's of Kieviten, verschuift de aandacht steeds meer naar de kwaliteit van het hele leefgebied: landschapselementen, bodem, waterkwaliteit en de samenhang tussen verschillende natuurmaatregelen.

Wat levert het ANLb op?

Dat inzicht kwam niet van de ene op de andere dag. Volgens Lieneke Bakker, adviseur monitoring bij BoerenNatuur, ging de eerste jaren vrijwel alle aandacht uit naar het opzetten van het Agrarische Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb)-stelsel en het organiseren van de collectieven. "Er werd wel gemonitord en prioriteit aan gegeven, alleen was er minder aandacht voor de landelijke afstemming over uniformiteit en standaardisatie. Pas later groeide het besef dat we beter inzichtelijk moesten maken wat we doen en welk effect dat heeft."

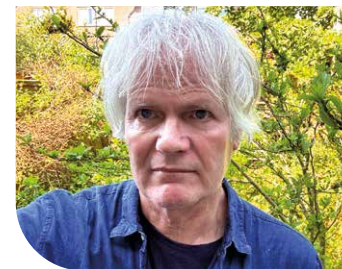
Ook zelfstandig adviseur duurzame landbouw Paul Terwan zag die ontwikkeling van dichtbij. Hij kreeg in 2016 de opdracht bij BoerenNatuur om mee te werken aan basisprotocollen voor beheermonitoring. "Er speelde toen al jaren een stevige discussie over de effectiviteit van het ANLb ten opzichte van weidevogelreservaten", vertelt Terwan. "Maar we hadden maar

weinig systematisch verzamelde gegevens beschikbaar, die lieten zien wat het beheer op boerenland daadwerkelijk opleverde. Afgezien van enkele lokale succesverhalen stonden we dus met lege handen in die discussie."

Leren van collectieven

In verschillende regio's zijn collectieven overigens al lang bezig met monitoren, vaak op hun eigen manier en afgestemd op de lokale situatie. Een van de collectieven die al vroeg sterk inzetten op monitoring is Noardlike Fryske Wâlden (NFW). Daar wordt al jaren gewerkt met een brede blik op habitatkwaliteit en landschap. De Friese aanpak draait niet alleen om het tellen van soorten, maar ook om het begrijpen van de omgeving waarin die soorten leven. Het collectief werkt daarbij samen met Landschapsbeheer Friesland en ecooloog Ernst Oosterveld van onderzoeksbureau Altenburg & Wymenga, die de habitatkenmerken vertaalt in toepasbare adviezen voor agrarisch natuurbeheer. Juist die combinatie van ecologische kennis en praktijk maakt het waardevol.

Ook bij Collectief Lopikerwaard groeide de aandacht voor monitoring de afgelopen jaren sterk. Onder leiding van directeur Maarten van Beek startte het collectief met het meten van de ecologische kwaliteit van plasdrassen en kruidenrijk grasland. Daarmee verschuift de focus van alleen aantallen vogels naar de kwaliteit van elementen van het leefgebied. Want

Paul Terwan

populaties van doelsoorten zoals grutto's en Kieviten worden beïnvloed door allerlei externe factoren waar boeren weinig invloed op hebben. Waar ze de wel direct op kunnen sturen is de ecologische kwaliteit van een gebied.

Vier basisprotocollen

Om meer eenheid te creëren ontwikkelden Terwan en collega's vier monitoringsprotocollen: voor open grasland, open akkerland, dooradering en water.

De praktijk bleek echter weerbarstig. Vooral collectieven in akkerbouwgebieden konden niet goed uit de voeten met deze protocollen, die sterk gericht waren op weidevogels.

Daarom ontwikkelde de Agrarische Natuurvereniging Oost-Groningen (ANOG) een eigen aanpak. Die methode wordt inmiddels ook door andere collectieven gebruikt.

“Wij werken in enorme akkergebieden met percelen van soms een kilometer lang”, vertelt gebiedscoördinator Monique Mellema. “De traditionele broedvogelmonitoringmethode (BMP) werkte daar niet goed. Bovendien hebben we hier nauwelijks een traditie met vrijwilligers die tellingen uitvoeren.”

ANOG vroeg daarom Sovon Vogelonderzoek Nederland en de Werkgroep Grauwe Kiekendief om mee te denken over een alternatieve aanpak. Op basis van hun advies ontwikkelde het collectief een methode waarbij complete akkerclusters worden gevolgd. “In onze

Monique Mellema

methode kijken we naar clusters open akker met minimaal vijf procent ANLb beheer”, legt Mellema uit. “We vergelijken percelen mét ANLb beheer met referentiegebieden zonder ANLb beheer. Ook vergelijken we verschillende clusters met elkaar. Dat doen we jarenlang op dezelfde manier, zodat je echt kunt zien wat de impact van het beheer is.”

Die langjarige aanpak levert waardevolle inzichten op. “We tellen niet alleen doelsoorten, maar alles wat in relatie staat tot het beheer: van reeën tot muizen”, zegt Mellema. “Het is belangrijk om breder naar het landschap te kijken.” Volgens haar heeft de zogenoemde ANOG-methode veel opgeleverd. “De methode is niet heilig, maar ze heeft ons enorm veel inzichten gegeven in beheerpakketten. Het helpt ons om deelnemers te overtuigen bepaalde maatregelen in te zetten. Dankzij monitoring kunnen we beter laten zien hoe we clusters kunnen versterken.”

De zoektocht naar uniformiteit

Hoewel steeds meer collectieven gingen monitoren, bleek landelijke stroomlijning lastig, terwijl dat wel één van de oorspronkelijke doelen was. “We wilden toewerken naar een eenduidige manier van monitoren in Nederland”, zegt Terwan. ““Liefst ook samen met terreinbeherende organisaties en de provincies, die de beleidsmonitoring onder hun

hoede hebben. Maar dat is slechts gedeeltelijk gelukt.”

Veel collectieven wilden hun bestaande methode niet loslaten. Begrijpelijk, vindt Terwan, omdat zij vaak al jarenlange tijdreeksen hadden opgebouwd.

“Als je ineens anders gaat meten, raak je de vergelijkbaarheid kwijt. Dat maakte uniformering ingewikkeld.”

Tegelijkertijd ontstond ook een discussie over de relatie tussen beleidsmonitoring en beheermonitoring. Provincies gebruiken vaak andere meetmethodes dan de collectieven. Terwan: “Zij maken gebruik van bestaande meetnetten, zoals het Broedvogel Monitoring Project (BMP), met soms maar weinig meetpunten in gebieden met ANLb. Om de effecten van verschillende vormen van beheer te kunnen meten, bleek een forse investering nodig in die meetnetten. Niet alle provincies wilden destijds die investering plegen. Dat is jammer, want alleen dan kun je uitspraken doen over de effecten op ANLb-land, in natuurgebieden en in onbeheerd gebied. Een volledige afstemming van de monitoring tussen de verschillende partijen zou nog mooier zijn. Als iedereen beschikt over systematisch verzamelde gegevens en die jaarlijks kan uitwisselen, kun je veel beter onderbouwen wat werkt. Wat inmiddels wel ten goede is veranderd, is dat de gegevens onderling vaker worden uitgewisseld.”

Lieneke Bakker

Van soorten naar leefgebieden

Ondanks de uitdagingen is monitoring de afgelopen jaren sterk doorontwikkeld. Een belangrijke verandering is de verschuiving van alleen doelsoorten naar habitatkwaliteit.

“Dankzij nieuwe technieken zoals drones en satellieten kunnen we veel breder kijken: niet alleen naar ANLb-land, maar naar het landschap als geheel, inclusief natuurgebieden en gemeentelijk groen”, vertelt Terwan. Ook Europese ontwikkelingen in wet- en regelgeving spelen daarbij een rol. De Europese Natuurherstelverordening zorgt er bijvoorbeeld voor dat onderwerpen zoals bestuivers, vlinders en landschappelijke samenhang steeds belangrijker worden. Die bredere blik sluit goed aan bij de huidige koers van BoerenNatuur.

Verenigingsprogramma Monitoring

Want in 2023 kreeg Lieneke Bakker vanuit het bestuur van BoerenNatuur expliciet de opdracht om monitoring verder te ontwikkelen binnen de vereniging. “Je zag dat monitoring steeds meer ging leven bij de collectieven”, vertelt ze. “De vraag werd: wat kunnen we zelf doen en hoe kunnen we van elkaar leren?”

Tijdens de algemene ledenvergadering van 2024 werd vervolgens de visie voor de doorontwikkeling van monitoring vastgesteld, en sinds 2025 draait het verenigingsprogramma Monitoring officieel. Het programma richt zich op de ontwikkeling van een samenhangend en habitatgericht monitoringssysteem voor alle leefgebieden binnen het ANLb. “We willen de parels eruit halen bij collectieven zoals ANOG, Noardlike Fryske Wâlden en Lopikerwaard”, zegt Bakker. “Tot nu toe hebben collectieven vooral individueel stappen gezet. De uitdaging is nu om die kennis samen te brengen.”

Centraal in die ontwikkeling staat het principe van lerend beheren. Monitoring is daarbij geen doel op zich, maar een hulpmiddel om beheer voortdurend te verbeteren. Door beheermaatregelen te combineren met gegevens over ecologische kwaliteit ontstaat inzicht in wat effectief is en wat niet.

Bij de medewerkers van collectieven is al veel kennis aanwezig, maar ook zij hebben behoefte

aan een gezamenlijke basis en leren op maat. Daarom ontwikkelt het programma handreikingen voor verschillende leefgebieden, waarin staat welke protocollen en werkwijzen gebruikt kunnen worden voor specifieke doelen, bijvoorbeeld bij weidevogels, slotenbeheer of droge dooradering. Een ander kennisproduct is de website BoerenNatuurWijzer: dé plek waar het wat en hoe samenkomt als het gaat om het ANLb. Verder heeft het programma twee e-learnings opgeleverd, eentje over BTS-tellingen en eentje over predatoren herkennen.

“Er zijn allerlei unieke bouwstenen die we bij elkaar willen brengen”, aldus Bakker. “Het doel is om te komen tot een uniforme basis voor alle collectieven. Want alleen door samen te meten, leren en verbeteren kunnen we laten zien hoe agrarisch natuurbeheer écht van waarde is in het landschap. Van elkaar leren, met elkaar groeien: dat is de kracht van BoerenNatuur.” ■

10 doelsoorten

Met het agrarisch natuur- en landschapsbeheer richten collectieven met beheerplannen landschappen in met maatregelen die samen leefgebieden vormen voor doelsoorten. Er zijn 65 landelijke doelsoorten uit de Vogel- en Habitatrichtlijn, opgesteld door de Europese Unie, die wij in Nederland in stand moeten houden met agrarisch natuurbeheer. De doelsoorten van het ANLb hebben het agrarisch landschap als leefgebied.

Tien mooie doelsoorten uitgelicht.

Gekraagde roodstaart

Houdt van boerenerven, kleinschalig boerenland met afwisselend weiden en oude bomen. Boeren onderhouden hakhoutbosjes en insectenrijke graslanden voor deze vogels.

Grauwe klauwier

Is te vinden in struweelhagen en randen en in extensief beweidde graslanden. Hij eet veel grote insecten zoals hommels, bijen en kevers, zijn voedsel prikt hij op bramentakken of prikkeldraad als voorraadje. Het is echt een doelsoort van de droge dooradering, van bijna elk pakket daarin heeft hij baat bij.

Hazelmuis

Deze Zuid-Limburgse doelsoort verdient ook de spotlight. Je zal hem niet snel vinden, de hazelmuis is een nachtdier. Hij leeft in de struiklaag van begroeiing, nooit op de grond. Vind je hem? Kijk dan goed, de nesten van soortgenoten zijn dan in de buurt.

Slobeend

Slobbert lekker in de plasdrassen naar insecten en plantaardig en dierlijk plankton. De boer helpt deze vogel met een rustperiode op zijn weilanden al dan niet met voorweiden.

Ringmus

Houdt van het agrarisch cultuurlandschap. Maakt gebruik van de aangelegde wintervoedselakker, stoppeland, struweelhagen en ook boomgaarden. Dat betekent dat hij op het boerenland en op het erf te vinden.

Tureluur

Houdt van natte voeten. In het broedseizoen is deze vogel te vinden in de weilanden met plasdrassen, en in botanische en kruidenrijke graslanden. Buiten het broedseizoen zoekt hij de kust op en is in zout water te vinden.

Watersnip

Houdt als het kan nog meer van natte voeten. Is helaas in het agrarisch landschap niet zoveel meer te vinden als broedvogel. Ze doen het goed bij plasdrassen, daar kunnen ze hun dieet van kleine ongewervelde dieren vinden; wormen, slakken, spinnen, kreeftjes en emelten.

Kamsalamander

Je herkent de volwassen mannetjes makkelijk aan de grote kam op zijn rug. Hij maakt gebruik van een groot deel van de AN-Lb-maatregelen. Van poelen tot botanisch hooiland en van plasdrassen tot hakhoutbosjes. Hij schuilt en scharrelt zijn voedsel gevarieerd op. Voor de voortplanting heeft ie toch echt water nodig, gelukkig zorgen de boeren ook daarvoor.

Groene glazenmaker

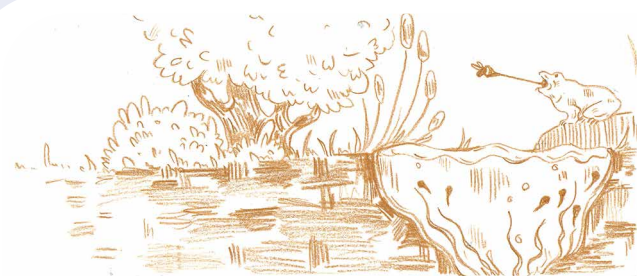
Is een heel kieskeurig insect. Hij heeft één plant nodig om op voort te planten, de krabbenscheer. Larven leven twee jaar op deze plant, met ecologisch slootschonen moet dus altijd een deel van deze planten blijven staan, anders overleeft de volgende generatie het schonen niet.

Patrijs

Deze stepeevogel heeft zich goed aangepast aan het agrarisch landschap. Je vindt hem veel op stoppeland en in bloemblokken. Voedsel voor de kuikens zoekt ie in het kruidenrijke grasland, voorliefde voor kleinschalig landschap.

WWW. BOERENNATUURWIJZER.NL

Je vindt hier praktische ecologische informatie over hoe je beheerpakketten uit de regeling Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) kunt gebruiken om een geschikt leefgebied te creëren voor allerlei soorten van het boerenland. De BoerenNatuurWijzer is een naslagwerk voor het maken van ecologische afwegingen bij het inzetten van beheerpakketten.

GEZICHTEN VAN DE BOERENNATUUR: HARM KOSSEN

“Wat goed is voor de natuur, is ook goed voor de boeren”

*Ingekort interview van de portrettenreeks ‘Gezichten van de boerennatuur’.
Oorspronkelijke tekst van Babs Bouwman.*

Harm Kossen is al tien jaar één van de drijvende krachten bij Natuurrijk Limburg achter een landschapsgerichte benadering van het ANLb. Hij is van mening dat je niet moet beginnen bij pakketten of doelsoorten, maar bij het landschap als systeem en ook dat het belangrijk is dat de boer daarin kan blijven bestaan.

Wie Harm Kossen hoort praten over agrarisch natuurbeheer, merkt dat hij zelden in losse maatregelen denkt. Zijn verhaal gaat bijna altijd over samenhang. Over bodem en water, over historie en gebruik, over natuur én economie. “Je moet eerst begrijpen hoe een land-

schap functioneert”, zegt hij. “Pas daarna kun je bepalen welke keuzes logisch zijn”. Die manier van kijken komt niet uit de lucht vallen. Kossen zag dankzij zijn twee KLM ouders Nederland al op jonge leeftijd vanuit de lucht. Zij stimuleerden zijn interesse voor mens en natuur en dat is altijd zo gebleven.

Ecologie vormen één geheel

Bij Natuurrijk Limburg wordt vaak gesproken over werken met een ‘echte ecologische bril’. Voor Harm betekent dat vooral: een landschaps-ecologische bril. “Ecologie gaat voor mij niet alleen over soorten, maar over hoe bodem, water, landgebruik en menselijk handelen één geheel vormen”. Vanuit die overtuiging voert hij gesprekken.

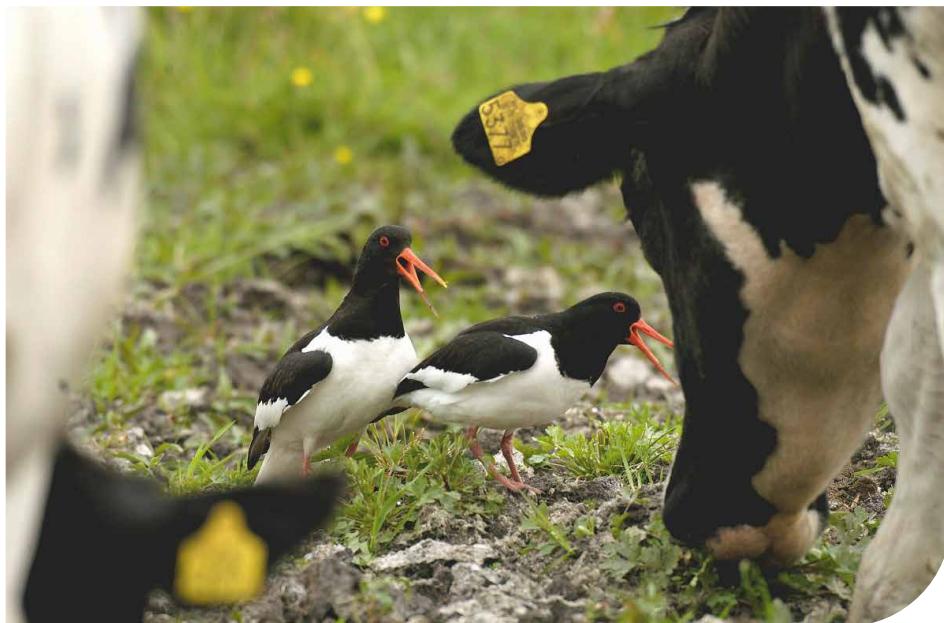
Harm is uitgesproken over de manier waarop het ANLb soms wordt beoordeeld. “We zijn geneigd om alles langs de meetlat van

doelsoorten te leggen. Maar die soorten zijn een resultante van het landschapstype en het landgebruik. Als de basis niet op orde is, kun je met soortgerichte maatregelen weinig bereiken”, vindt hij. Idealiter gezien is het ANLb voor hem de kers op de taart. “Soortspecifieke maatregelen hebben pas echt effect als het omringende landschap minder intensief is en ecologisch beter functioneert”. In Limburg is momenteel zo’n vijf à zes procent van de landbouwgrond in ANLb-beheer. “Dat kan werken voor heel specifieke doelen, maar dan moet het omliggende landschap wel mee”.

Economie en ecologie

Boeren en natuur hebben een moeizame relatie. “Ze moeten werken met de natuur, maar zijn er ook continu mee in gevecht. Te veel regen, droogte, wind, ganzen, wolven”. Harm ziet landbouw als risicomangement.

Juist daarom ziet hij dat boeren openstaan voor deelname aan het ANLb. “Door mee te doen, zijn ze zeker van een vergoeding en dat is voor hun een manier om risico’s te spreiden”. Dat neemt niet weg dat er grote zorgen zijn, onder andere over het verdwijnen van blijvend grasland. “Ecologisch gezien is dat ontzettend waardevol, voor waterberging, koolstofopslag en biodiversiteit. Maar helaas staat ook het verdienmodel van de melkveehouderij zwaar onder druk. Dat los je niet op met alleen ANLb”. Volgens Harm vraagt dit om een bredere inbedding van agrarisch natuurbeheer in het landbouwbeleid. “Zeker voor jonge boeren is het huidige systeem onvoldoende. Als je gaat extensiveren - of het nou veehouderij of akkerbouw is - lopen je opbrengsten terug. Dan moet daar structureel iets tegenover staan”. ■

BoerenNatuur en collectieven bouwen aan een sterke toekomst

De agrarische collectieven en BoerenNatuur staan aan de vooravond van een nieuwe fase. In de vereniging BoerenNatuur werken alle collectieven samen aan agrarisch natuur- en landschapsbeheer. Die wereld is groeiende en dat bracht veel kennis, ervaring en successen met zich mee, maar maakte ook duidelijk dat verdere professionalisering nodig is.

Daarom staat sinds 2024 doorontwikkeling centraal. Via het gezamenlijk verenigingsprogramma Doorontwikkeling bereiden BoerenNatuur en de collectieven zich voor op de toekomst. De ambitie is helder: bouwen aan robuuste organisaties met “één stem, één belofte en één kwaliteitsniveau”. Het programma draait om drie hoofddoelen: het verder professionaliseren van de collectieven, het versterken van de samenwerking op provinciaal niveau en het verbeteren van de samenwerking binnen de vereniging BoerenNatuur zelf.

Van pionieren naar professionaliseren

Veel collectieven begonnen ruim tien jaar geleden klein en lokaal. Inmiddels beheren zij grote arealen en nemen de verantwoordelijkheden toe. Met de uitbreiding van het agrarisch natuurbeheer en de stijgende budgetten groeit ook de druk op de organisaties. Dat vraagt om een professionele manier van werken. Binnen het Programma Doorontwikkeling wordt daarom gewerkt met maatwerkplannen. Elk collectief kijkt daarbij naar de eigen organisatie: waar staan we nu, wat moet sterker en welke stappen zijn daarvoor nodig?

Ook provinciale samenwerkingen van collectieven en BoerenNatuur als landelijke vereniging maken zulke plannen. Om deze ontwikkeling te ondersteunen, is een pool van procesbegeleiders opgezet.

Samenwerking als sleutel

Binnen de vereniging wordt onder meer gekeken naar governance, besluitvorming en samenwerking tussen provincies. Het doel is om efficiënter te werken, dubbel werk te voorkomen en kennis beter te delen. “We willen een geoliede machine worden,” zegt dagelijks bestuurder BoerenNatuur Theo Thewessen. “Door slimmer samen te werken kunnen we sneller schakelen en onze gezamenlijke kracht beter benutten.”

Zo wordt in iedere provincie met meer dan één collectief een maatwerkplan gemaakt wat de collectieven daar al dan niet samen willen doen. Denk hierbij aan vertegenwoordiging bij overheden, maar ook aan organiseren en delen van deskundigheid en expertise en aan initiëren, contracteren en realiseren van eigen projecten. Samenwerking hoeft niet per se provinciaal, ook twee of drie collectieven kunnen onderling de handen ineenslaan. Niet alleen de collectieven ontwikkelen door, ook BoerenNatuur kijkt kritisch naar zichzelf. De vereniging werkt aan een eigen maatwerkplan en onderzoekt vragen als: wat is onze rol, hoe organiseren we de samenwerking

VANUIT DE COLLECTIEVEN

Directeur Theunis Osinga (Gebiedscoöperatie It Lege Midden) vertelt dat het fundament stevig staat, maar dat verdere ontwikkeling noodzakelijk blijft. “In het begin zaten we letterlijk op een zolderkamer te pionieren. Nu kunnen we opnieuw stappen vooruitzetten op het gebied van communicatie, organisatie en onderlinge vervangbaarheid.”

Ook in Zuid-Holland zijn grote stappen gezet. Daar fuseerden twee collectieven begin dit jaar tot BoerenNatuur Zuid-Hollandse Delta. Door de fusie ontstond een grotere en professionelere organisatie die beter voorbereid is op toekomstige groei. Volgens penningmeester Hanneke de Baar was het scheiden van bestuur en uitvoering daarbij een belangrijke stap. “Vroeger deed iedereen het erbij naast het eigen bedrijf. Nu hebben we mensen die volledig op hun taken kunnen focussen.”

slimmer en hoe benutten we de kracht van het netwerk beter?

42 criteria voor een sterke organisatie

Alle collectieven zijn inmiddels actief aan de slag met de 42 kwaliteitscriteria die centraal staan in het verenigingsprogramma Doorontwikkeling. Daarmee kunnen organisaties beoordelen waar zij nog stappen moeten zetten op het gebied van bestuur, financiën, communicatie en organisatie.

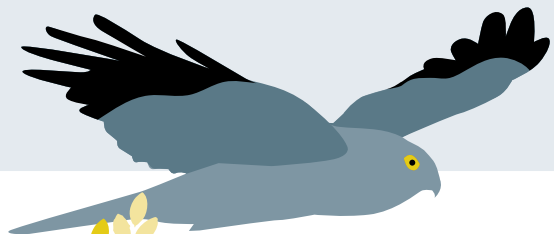
Klaar voor de toekomst

De komende periode staat in het teken van uitvoering. Nadat de maatwerkplannen zijn opgesteld, start fase drie van het programma: het daadwerkelijk realiseren van de ontwikke-

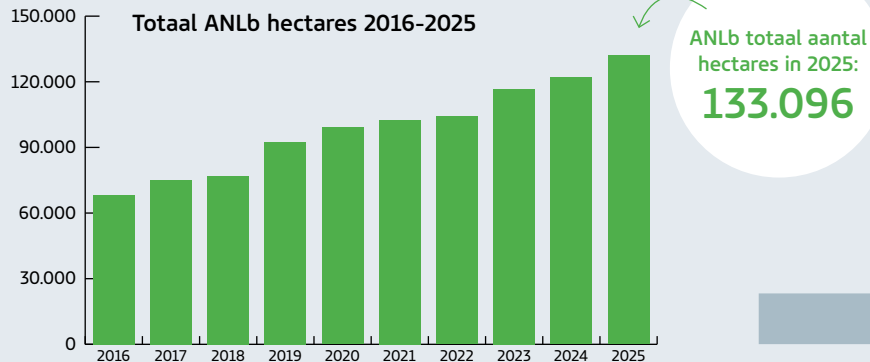
logaven. Ook dat doen we weer samen. De energie binnen de collectieven is in ieder geval groot. Overal in het land wordt gewerkt aan sterkere organisaties, betere samenwerking en een professionelere ondersteuning van boeren. Daarmee bereiden BoerenNatuur en de collectieven zich voor op een toekomst waarin agrarisch natuurbeheer een steeds belangrijkere rol speelt. ■

RESULTATEN VAN 10 jaar agrarisch natuur- en landschapsbeheer

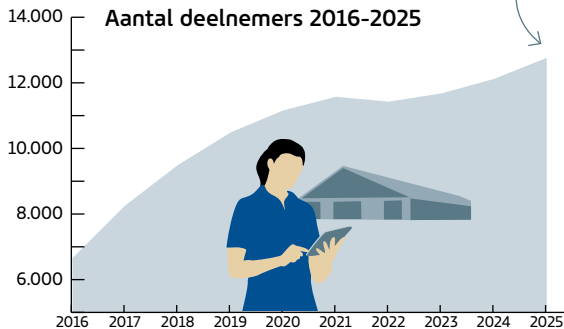
Totaal ANLb hectares 2016-2025

ANLb actieve deelnemers in 2025:

12.762

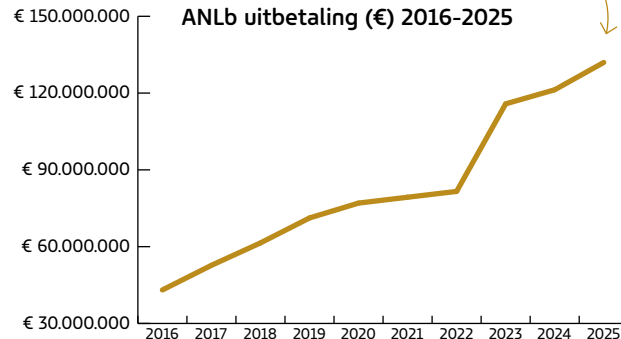
Aantal deelnemers 2016-2025

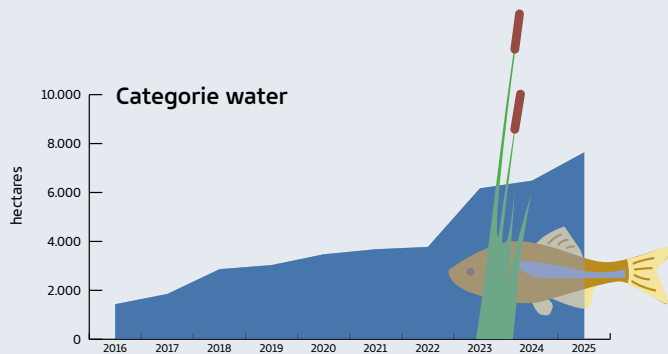
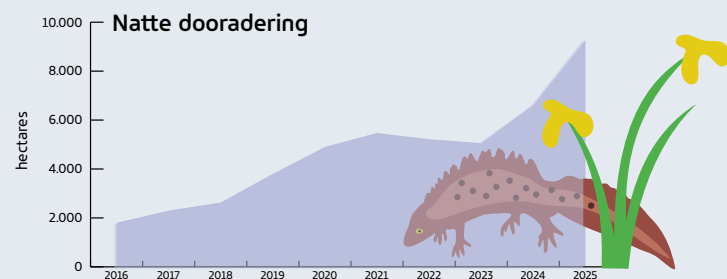
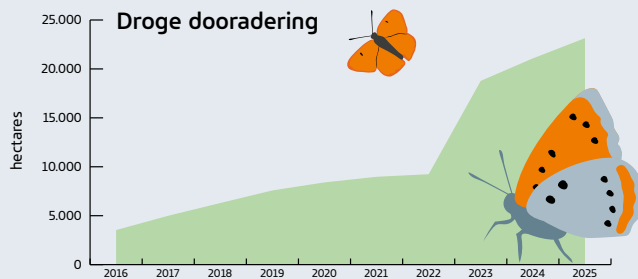
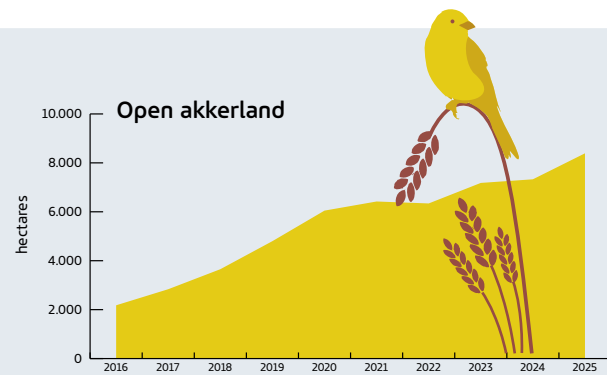
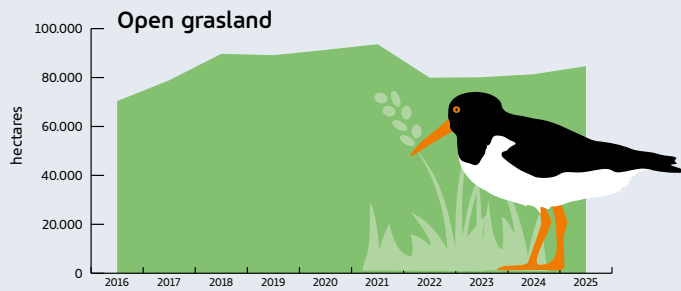

Uitbetalingen in 2025:

€ 131.964.707

ANLb uitbetaling (€) 2016-2025

Colofon

boerennatuur

BoerenNatuur

Bemuurde Weerd Oostzijde 12
3514 AN Utrecht
085-0232137
www.boerennatuur.nl

Copyright BoerenNatuur 2026

Tekst:

Babs Bouwman
Annemieke Dunnink
Marije Klever
Pieter Verbeek
Evelien Verbij
Bronnen: Vogelbescherming, RAVON,
De Vlinderstichting

Eindredactie:

Annemieke Dunnink en Pieter Verbeek

Opmaak:

Mariëtte Boomgaard, Ocelot Ontwerp

Illustraties:

Jasmijn Lanjouw (*flipboekje-illustraties, infographic*
p. 24, beslisboom p. 34-35 en praatplaat p. 44)
Mariëtte Boomgaard, Ocelot Ontwerp
(*infographic p. 70-71 en zeefdruk t.b.v. cover*)

Fotografie:

Christenunie
Jurriën van Deijk
Annemieke Dunnink
Tanya van Genderen
Roy van Grunsven
Bert Hartman
Lydia Menkveld
Misja Smits (Buiten-beeld)
Pieter Verbeek
Wiebke Wilting (*Portretten van boeren*)

Saxifraga – vogels en amfibieën:

Frits Bink
Hans Dekker
Tom Heijnen

Jan Hoeffnagel
Joerg Mager
Kees Marijnissen
Martin Mollet
Piet Munsterman
Jan Neijendijk
Harry van Oosterhout
Jelmer Reyntjes
Bart Vastenhouw
Luuk Vermeer
Mark Zekhuis
Rudmer Zwerver

Plus diverse privé foto's

boerennatuur

